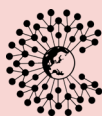


cities BEYOND GROWTH

MĚSTA ZA HRANICEMI RŮSTU

Příručka nástrojů a politik



**Commons
Network**



FUHem
educación +
ecosocial



Oikos
Denk voorop



**INSTITUTE FOR
POLITICAL ECOLOGY**



Tento dokument společně vypracovaly tyto evropské organizace:

Commons Network (Nizozemsko)

Transnational Institute (TNI) (Nizozemsko)

FUHEM (Španělsko)

Institut za političku ekologiju (IPE) (Chorvatsko)

Oikos (Belgie)

NaZemi (Česko)

Autorství: Sophie Bloemen a Jo Braun

S přispěním: Martin Čech, José Bellver Soroa, Lavinia Steinfert,
Rowan Mataram a Elze Vermaas.

Ilustrace a design: Julie Sauerwein / littlestudio.ink

Commons Network

A Lab - 106

Overhoeksplein 2

1031 KS Amsterdam

info@commonsnetwork.org

commonsnetwork.org

Amsterdam, srpen 2026

Manažerské shrnutí	4
---------------------------	----------

Úvod	7
-------------	----------

Klíčové koncepty a zastřešující politické přístupy	10
---	-----------

Péče a dostatečnost, partnerství veřejného a občanského sektoru, budování komunitního bohatství a participativní demokracie

Oblasti

Energetika	15
-------------------	-----------

Bydlení	19
----------------	-----------

Potraviny	23
------------------	-----------

Mobilita	27
-----------------	-----------

Digitální technologie	31
------------------------------	-----------

Závěr	35
--------------	-----------

Poznámky a bibliografie	37
--------------------------------	-----------

Manažerské shrnutí

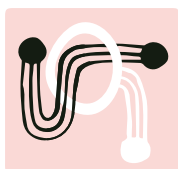
Tato příručka *Města za hranicemi růstu* nabízí tvůrcům politik a občanským organizacím praktický most mezi post-růstovým myšlením a ekonomikou blahobytu a mezi konkrétní municipální praxí. Hlavní tezí této příručky je, že současný ekonomický model orientovaný na růst zároveň způsobuje ekologický kolaps a přitom prohlubuje společenské nerovnosti. Města jsou místa, kde je ekonomická činnost prováděna nejintenzivněji, a proto také právě v nich musí vzniknout nová ekonomika založená na dostatečnosti a péči. Na základě praxe a zkušeností především z evropských měst představuje tato příručka jak zastřešující strategické přístupy, tak konkrétní politická doporučení napříč pěti oblastmi základních potřeb: energetikou, bydlením, potravinami, mobilitou a digitálními technologiemi.

Zastřešující přístupy

Tři institucionální strategie se vztahují na všech pět zde probíraných oblastí, ačkoliv jejich relevance je mnohem širší. Jsou to (1) *partnerství veřejného a občanského sektoru*, která převádějí vlastnictví a kontrolu nad městskými zdroji do sdílených uspořádání mezi obcemi a kolektivy občanek a občanů, namísto pouhého ponechání soukromému trhu; (2) *Budování komunitního bohatství* (Community Wealth Building), model hospodářského rozvoje postavený na místním, družstevním a veřejném vlastnictví, organizovaný na základě progresivních veřejných zakázek, důstojné práce, sdíleného vlastnictví, spravedlivého využití půdy a místní finanční síly; a (3) *participativní a deliberativní demokracie*, která zakotvuje občanská shromáždění, sousedské rady potravinové politiky a nástroje digitální participace přímo do obecního rozhodování.

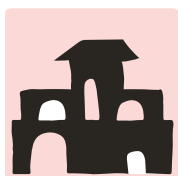
Politická doporučení pro dílčí oblasti

Energetika



Posunout energetiku směrem k veřejnému a komunitnímu vlastnictví prostřednictvím (re)municipalizace; zavést progresivní (cenovou) tarifní strukturu se stropy spotřeby pro velké spotřebitele; a aktivně podporovat vznik občanských energetických komunit skrze partnerství veřejného a občanského sektoru.

Bydlení



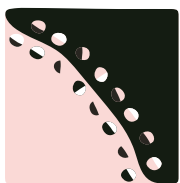
Dekomodifikovat bydlení skrze převedení do demokraticky spravovaných modelů veřejného vlastnictví a vytvořit nové dostupné/družstevní územně plánovací zóny; rozšířit programy renovací financované prostřednictvím revolvingových fondů při současném zavedení regulace nájmu, aby se zabránilo přenášení nákladů na nájemnice a nájemníky; a posílit práva nájemníků a nájemnic spolu s podporou pro jejich organizování.

Potraviny



Znovu propojit územní plánování s agroekologickou politikou využívání půdy (např. pronájem veřejné půdy agroekologickým producentům); zavést standardy udržitelných veřejných zakázek pro školy a veřejné instituce; snížit plýtvání potravinami v celém dodavatelském řetězci; a budovat institucionální kapacitu pro spolupráci prostřednictvím potravinových rad a podobných sítí.

Mobilita



Regulovat a postupně utlumovat vysoce emisní, soukromou dopravu (bezautomobilové zóny, mýtné regulující dopravní zácpy) při současném zakotvení společensky spravedlivých záruk proti případnému vytlačování obyvatelstva; rozšířit inkluzivní infrastrukturu pro chůzi, cyklistiku a veřejnou dopravu; a podporovat iniciativy sdílené mobility včetně dotovaného přístupu pro obyvatele s nižšími příjmy.

Digitální technologie



Upravit pravidla zadávání veřejných zakázek a výběrových řízení tak, aby zvýhodňovala demokratické, neextraktivní technologie; zřídit obecní poskytovatele služeb digitálních občin; podporovat veřejně-občanské huby demokratických technologií (sdílení znalostí, inkubátory); a investovat do sdílené základní digitální infrastruktury (sítě, protokoly, platformy) jako veřejné služby, obdobně jako u silnic nebo elektrických sítí.

Příručka zahrnuje existující příklady „dobré praxe“ v každé oblasti a klade řadu vodicích otázek, které mají tvůrkyním a tvůrcům politik pomoci posoudit, kdo v současnosti benefituje z místní politiky, kde je transformace nejvíce potřebná a jak by mohly být vlastnictví, správa a participace občanů přepracovány a integrovány do dílčích oblastí. Napříč vybranými praxemi a politikami probíranými v této příručce se soustavně opakují tři vzorce: dekomodifikace, demokratizace a redistribuce.

Příklady dobré praxe napříč Evropou



- Carbon Co-op, Manchester, Spojené království
- Energetické družstvo Schönau, Německo
- Rakouská federace bytových sdružení s omezeným ziskem (Austrian Federation of Limited-Profit Housing Associations), Rakousko
- Community Action Tenants Union (odborová organizace nájemníků a nájemnic), Irsko
- Deutsche Wohnen & Co enteignen, Berlín, Německo
- Voeding Verbindt (Jídlo spojuje), Leuven, Belgie
- Pluk!, komunitou podporované zemědělství, Amsterdam, Nizozemsko
- Desetiminutové město, Utrecht, Nizozemsko
- Bezplatná veřejná doprava, Tallinn, Estonsko
- Som mobilitat, Katalánsko, Španělsko
- Otevřené protokoly, Beckn, Indie

Jednotlivé příklady dobré praxe probírané v tematických oblastech této příručky

Klíčové otázky pro tvůrce a tvůrkyně politik

- 1.** *Kdo má z městských politik ve vaší obci prospěch a jaké jsou společenské náklady v jednotlivých oblastech z této příručky (energetika, bydlení, potraviny, mobilita, technologie)?*
- 2.** *Které oblasti ve vašem městě by mohly z transformace těžit – nebo ji naléhavě potřebují?*
- 3.** *Jak vám příklady v této příručce pomáhají přehodnotit a přetvořit současnou politiku směrem k demokratičtější ekonomice a komunitnímu bohatství?*
- 4.** *Souvisí některý z těchto přístupů s praxí, která ve vašem městě již existuje?*
- 5.** *Jak můžete zvýšit účast občanek a občanů a veřejnou odpovědnost při přepracování vlastnictví, správy a rozhodování v oblasti péče, energetiky, bydlení, potravin, mobility a digitální infrastruktury?*
- 6.** *Jak může vaše město k těmto různým oblastem přistupovat integrovaným způsobem?*
- 7.** *Jaká napětí a kompromisy je třeba řešit?*
- 8.** *Které aktéry musíte spojit dohromady, abyste dosáhli změny, kterou chcete vytvořit?*

Úvod

Tato příručka k projektu Města za hranicemi růstu popisuje příklady z praxe a politiky, které městskému prostředí umožňují prosperovat i za hranicemi růstu HDP. Zatímco myšlenky post-růstu a ekonomiky blahobytu (wellbeing economy) získávají na viditelnosti, konkrétní cesty ke změně zůstávají do značné míry neprozkoumané. To může být způsobeno i tím, že je obtížné si představit, jak převádět velké ambice do konkrétní praxe. Tato příručka nabízí srozumitelná vysvětlení a praktické poznatky, které propojují principy post-růstu s reálnou politikou, a překlenuje tak propast mezi vizí a praxí. Obsahuje poznatky a strategie pro občanky a občany a veřejné instituce ve městech ohledně toho, jak posílit svou schopnost transformace a urychlit přechod k nezávislosti na nekonečném ekonomickém růstu v časech urgentní klimatické krize. Příručka staví na existující praxi a politikách převážně v evropských městech, ale v relevantních případech čerpá i z jiných kontextů.

Je zřejmé, že potřebujeme přechod k ekonomice, která dokáže fungovat v planetárních mezích a je sociálně spravedlivější. Náš současný ekonomický systém je neudržitelný a zavedl nás do širší, provázané ekosociální krize, v níž se ekologický kolaps a sociální nerovnost vzájemně posilují. Města jsou místy, kde hospodářské praktiky přímo utvářejí každodenní žitou realitu. Většina lidí žije ve městech a to, co se zde děje, má nepřiměřeně velký dopad na celou planetu.

Současný ekonomický model orientovaný na růst a zisk, závislý na uhlíkově náročných a extraktivních praktikách, poškozuje pro život člověka stabilní prostředí planety tím, že produkuje emise skleníkových plynů a řadu dalších nepříznivých dopadů na životní prostředí.¹ Vzhledem k tomu, že již bylo překročeno 7 z 9 planetárních mezí identifikovaných vědci, povede současný ekonomický systém ke kolapsu ekosystémů, pokud neprojde zásadní proměnou.²

Protože města patří mezi největší producenty emisí oxidu uhličitého, je snižování těchto jejich emisí a ekologické stopy klíčové. Naše města fungují tak, jak fungují, díky obrovskému průtoku materiálů, který z velké části závisí na nepřetržité dodávce energie. Energie je potřeba pro vytápění, vaření, produkci potravin, mobilitu i digitální infrastrukturu. Trvající závislost měst na fosilních palivech je hlavní hnací silou tohoto problému, avšak samotné rozšiřování obnovitelných zdrojů nemůže pokrýt naši neustále rostoucí poptávku po energii. Současné rozšiřování obnovitelných zdrojů, tzv. „energetická transformace“, fosilní paliva nenahrazuje, ale spíše rozšiřuje celkovou spotřebu energie.³ Emise navíc nejsou jediným problémem, jelikož růst je neoddelitelný od materiálového dopadu. I samotná obnovitelná energie závisí na těžbě různých potřebných materiálů, což je spojeno se závažnými dopady na místní komunity a ekosystémy.⁴

Společenská soudržnost evropských měst se rovněž rozpadá. Negativní dopady konzumní kultury a na produktivitu orientované konkurenční pracovní kultury už nelze přehlížet, protože úzkost a osamělost se stávají stále rozšířenější.⁵ Navíc bezprecedentní koncentrace bohatství v rukou několika málo lidí vytvořila nebezpečné asymetrie moci, které narušují stabilitu našich parlamentních demokracií i mezinárodního geopolitického uspořádání. Tato nerovnost se strukturálně odráží ve městech, například prudkým nárůstem cen domů a nájmu, který

prohloubil propast mezi těmi, kdo si mohou dovolit důstojné bydlení, a těmi, kdo si ho dovolit nemohou. V kombinaci s rostoucími cenami energie a špatně zatepleným bytovým fondem se tím zvýšilo riziko energetické chudoby u mnoha domácností. Podobně způsob, jakým jsou dnes potraviny produkovány, zpracovávány, distribuovány, konzumovány a likvidovány, je vysoce závislý na vstupech energie a je hlavní hnací silou sociálních nespravedlností a ekologické krize. V posledních desetiletích se globální potravinové systémy stále více industrializovaly a strukturovaly podle logiky hospodářského růstu a akumulace.⁶

Digitální technologie, jejichž kontrola se vysoce koncentrovala v rukou několika velkých soukromých technologických korporací, tuto extraktivní dynamiku do značné míry posilují a urychlují prostřednictvím centralizovaných platforem a praktik, jako je masové sledování dat. Energetické nároky datových center, nyní poháněné rozmachem umělé inteligence, jsou téměř nepředstavitelné.⁷ I zde zůstává růst vůdčí mantrou, ačkoli jeho společenský přínos je nejasný.

Dopady současného ekonomického systému vidíme každý den – v podobě sucha, povodní, požárů, prohlubujících se sociální nerovnosti, chudoby, prekarity, krizí duševního zdraví a vln protestů i široce sdílené nespokojenosti. Politické důsledky jsou rovněž zjevné: hluboká eroze veřejné důvěry v instituce, prohlubující se geopolitická nestabilita a opětovný vzestup fašismu. Chceme-li tuto situaci obrátit a směřovat k prosperitě v planetárních mezích, budeme muset zásadně změnit způsob, jakým zaopatřujeme naše potřeby.

Jak přejít k ekonomice, která je sociálně i ekologicky udržitelná? Co pro to mohou udělat města? V této příručce nejprve představíme klíčové koncepty a několik zastřešujících politik. Poté prozkoumáme pět oblastí základních potřeb: energetiku, potraviny, bydlení, mobilitu a digitální technologie. Každá kapitola představuje řadu post-růstových příkladů dobré praxe a nastiňuje klíčové politiky, které mohou města přijmout na jejich podporu.

Dvě světově významné zprávy pod hlavičkou post-růstu: Global Justice Report a Roadmap for Eradicating Poverty Beyond Growth

V roce 2026 daly dvě významné zprávy post-růstové agendě významnou institucionální váhu a technicky rigorózní zpracování.

Global Justice Report: A Plan for Equality and Prosperity within Planetary Boundaries, vedená ekonomem Thomasem Pikettym a jeho kolegy a kolegyněmi, je prvním plně kvantifikovaným globálním plánem, který spojuje snižování nerovnosti, snižování emisí a život v planetárních limitech do jednotného soudržného rámce projektujícího až do roku 2100.

Zvláštní zpravodaj OSN pro extrémní chudobu Olivier De Schutter samostatně zveřejnil podrobný dokument *Roadmap for Eradicating Poverty Beyond Growth*, který stanovuje 80 konkrétních politických návrhů v oblastech od pečovatelské práce až po demokratickou správu věcí veřejných. Někteří z nejvýznamnějších světových ekonomů a ekonomek a institucí OSN tak nyní přistupují k myšlení „za hranicemi růstu“ jako k realizovatelnému směru, kterým se mohou ubírat naše politická řešení.

Část 1: Klíčové koncepty a zastřešující politiky

Klíčové koncepty: péče a dostatečnost

„Péče je vše, co děláme, abychom udržovali, zachovávali a zlepšovali náš svět tak, abychom v něm mohli žít co nejlépe. Tento svět zahrnuje (nejen) naše těla, nás samé, (ale také) naše prostředí, to vše se snažíme propojit do komplexní, život udržující sítě.“

Joan Tronto, *Caring Democracy: Markets, Equality and Justice*, 2013⁸

Abychom mohli přejít k ekonomice, která je sociálně i ekologicky udržitelná, musíme přestat ekonomiku pojímat jako oddělenou od jejího prostředí, jak to činí neoklasické ekonomické modely, a místo toho ji chápat jako zakotvenou ve společnosti a přírodě. To znamená upřednostnit dva hlavní koncepty, a to péči a dostatečnost.

Upřednostnění péče znamená umístit zdraví lidí, komunit a životního prostředí do jádra společenského uspořádání a považovat placenou i neplacenou pečovatelskou práci za základ udržitelné společnosti, jako protiváhu hyper-kapitalismu a neoliberalismu.⁹ Výroba, obchod a zajišťování potřeb závisí jak na přírodních zdrojích, tak na reprodukční pečovatelské práci v domácnostech, komunitách a kultuře. Tato vzájemná závislost vyžaduje, aby péče a odpovědný správcovský přístup stály v popředí. Znamená to také uznat, co lidem skutečně umožňuje prosperovat. Růst HDP, soustředěný na akumulaci kapitálu, se nerovná lidskému blahobytu.¹⁰ Zatímco kdysi růst korespondoval s rostoucí prosperitou, v posledních desetiletích to pro obyvatele evropských měst již neplatí. Nad určitou hranicí je blahobyt méně poháněn spotřebou a více komunitou, propojeními, smyslem a vztahy, přičemž rovnost zůstává jedním z nejsilnějších prediktorů společenského blahobytu.¹¹

Nekonečný růst, a s ním spjatá extrakce, proto není ani možný, ani žádoucí. Úkolem je vybudovat ekonomiku a společnost, v níž již nedominuje extraktivní, komodifikující logika kapitálu a v níž mohou vzkvétat netraskací společenské vztahy, jako je pospolitost a komunita. To znamená ekonomiku, která komunitám slouží, místo aby z nich těžila – ekonomiku regenerativní, nikoli plýtvavou: ekonomiku vedenou principem **dostatečnosti**.¹²

Dostatečnost se neptá, jak maximalizovat produkci a spotřebu, ale jak zajistit dostatek energie k udržení tepla, dostatek jídla k dobrému stravování, dostatek bydlení k důstojnému životu, dostatek času na péči o druhé. Ptá se, kolik je dost a pro koho, s ohledem na ekologické

limity.¹³ Dostatečnost přitom není askeze. Pro většinu lidí v evropských městech by znamenala více – více bezpečí, více času, více propojení, nikoli méně; je to vrchní část spotřeby, která se musí zmenšit. Dostatečnost posouvá hodnocení úspěchu od měření absolutního průtoku materiálů a energie ke konkrétním výstupům ekonomiky: blahobytu, bezpečí, času, propojení.

Tento posun směrem k péči a dostatečnosti vyžaduje kulturní změnu, ale také ekonomiku, v níž lidé mají kontrolu nad základními podmínkami svého života: potravinami, zdravím, energií, vzděláním, bydlením, digitální infrastrukturou. Nikdo není skutečně svobodný, pokud nemá kontrolu nad svými základními potřebami, přesto je tato absence moci v současnosti normou. Potřebná změna pro znovunabytí této moci si žádá skutečně demokratické procesy: rozhodování o využívání zdrojů, tvorbě hodnoty a o tom, kdo z nich těží, nelze ponechat pouze trhu, ale musí vycházet z kolektivní deliberativní diskuse. Ekosociální transformace, napříč energetikou, digitální oblastí a dalšími sektory, musí být demokraticky tvořena tak, aby sloužila veřejnému zájmu. Znovunabytí sebeurčení však také znamená přesun modelů vlastnictví od privatizace směrem ke kolektivnímu a veřejnému vlastnictví a od maximalizace nadhodnoty směrem k produkci toho, co je skutečně potřeba. Transformace je dnes omezena základní výrobní strukturou ekonomiky – kdo vlastní firmy, v čí prospěch fungují a jak se vztahují k pracujícím, komunitám a ekosystémům – a zůstává organizována kolem prvořadosti akcionářů a akcionářek, akumulace kapitálu a komodifikace základního zboží a služeb. Přeměna ekonomických systémů kolem dostatečnosti a péče proto vyžaduje i přeměnu samotných ekonomických organizací.¹⁴

K měření blahobytu a prosperujících komunit lze použít vícehodnotové ukazatele blahobytu. Jde o komplexní rámce používané k měření společenského pokroku nad rámec tradičních ekonomických ukazatelů, jako je HDP. Tyto přístupy hodnotí širokou škálu dimenzí, jako je zdraví, vzdělání, životní prostředí a sociální vazby, aby poskytly ucelenější pohled na kvalitu života a udržitelnost.¹⁵ Příkladem je index blahobytu a OECD index lepšího života.¹⁶

Zastřešující politické přístupy

Spravedlivá transformace potřebuje nejen dále uváděné praktické příklady a modely vlastnictví, ale i institucionální infrastrukturu, která je podpoří. Než se ponoříme do jednotlivých oblastí, probereme tři klíčové zastřešující politické přístupy. Patří mezi ně strukturální zavedení partnerství veřejného a občanského sektoru usilující o demokratizaci ekonomiky, cílené politiky pro budování komunitního bohatství a kolektivní správy, jako i nové demokratické instituce podporující participativní a deliberativní demokracii.

Partnerství veřejného a občanského sektoru: institucionální partnerství pro dekomodifikaci

Partnerství veřejného a občanského sektoru (Public Civic Partnerships, PCP) jsou modely spolupráce, v nichž místní samosprávy přímo spolupracují s občanskými kolektivy, neziskovými organizacemi, družstvy nebo komunitními skupinami při správě veřejných statků či služeb.

Tyto modely kladou důraz na sdílené vlastnictví, blahobyt komunity a místní rozhodování před maximalizací soukromého zisku. PCP tak nabízí alternativu k binárnímu vztahu stát–trh, na němž stojí partnerství veřejného a soukromého sektoru (Public-private partnerships, PPP), jež stojí na investičních zájmech soukromých aktérů a odsouvají veřejný zájem do pozadí. PCP naopak spojují demokratický vliv občanů a občanek s institucionální stabilitou veřejné správy a převádějí vlastnictví a kontrolu nad městskými zdroji do jejich rukou.

PCP lze chápat jako institucionální modely založené na **občinách** (commons), které vytvářejí prostor pro „občinaci“ (commoning) města. **Občiny** jsou sdílené zdroje a rámce pro sociální vztahy, které spravuje komunita. Často jde o zaopatřovací systémy, v nichž komunity demokraticky spravují určitý zdroj, jako je náměstí, zahrada, energetické družstvo nebo komunitní centrum. Jako občiny lze spravovat i zdroje, jako je voda, technologie, znalosti a bydlení.¹⁷ V posledních letech města jako Barcelona, Bologna, Neapol, Gent a Amsterdam, a mnoho dalších, rozvíjejí strategie orientované na občiny a městské sítě, které PCP umožňují a podporují.¹⁸ Zaměření se mezi jednotlivými městy liší a sahá od městských prostorů (Bologna), budov (Neapol) a nevyužívaných pozemků (Barcelona) až po potravinovou strategii (Gent), sousedská centra a údržbu veřejné zeleně (Amsterdam).¹⁹

Partnerství veřejného a občinového sektoru (Public Common Partnerships) jsou specifickou formou PCP. Komunity občin – skupiny, které kolektivně spravují sdílené statky – mohou spolupracovat s veřejnými orgány na demokratické spoluprodukci a správu těchto zdrojů a vytvořit tak jeden společný podnik. Takové PCP může například provozovat supermarket nebo bytové družstvo. Klíčovou roli hraje skutečnost, že na rozdíl od soukromých vlastníků, kteří si zisk privatizují, mohou PCP zisk využít k reinvestici do celého daného odvětví. Zisk lze proto využít například k rozvoji dalšího PCP supermarketu v městské čtvrti nebo další bytové jednotky s dostupným nájmem. Obcím dává zájem podporovat externí občinový subjekt namísto soukromého subjektu právě to, že zisk je využíván k naplňování cílů veřejného zájmu.²⁰

(Re)municipalizace je podobný přístup, nejpřítomnější v jižní Evropě a Německu, který převádí služby zpět pod kontrolu a do vlastnictví veřejných místních orgánů. V energetice to znamená převod výroby, distribuce či zásobování ze soukromých rukou do obecního vlastnictví, což umožňuje, aby rozhodnutí o investicích a zásobování sloužila veřejnému zájmu. Remunicipalizace může mít různé podoby. Může být prováděna: veřejnou správou (město přímo přebírá kontrolu), komunitami (převzetí řídí občanské skupiny nebo družstva) či partnerstvím veřejného a občanského sektoru (sdílená správa mezi obcí a obyvatelstvem nebo energetickými družstvy). V každém případě je cíl stejný: přesunout zdroj zajišťující základní potřebu z extraktivních soukromých trhů do vlastnictví, které je odpovědné lidem, kteří na něm závisí.²¹

Budování komunitního bohatství: prosperující místní ekonomika a komunity

Budování komunitního bohatství (Community Wealth Building, CWB) je model hospodářského rozvoje, který proměňuje místní ekonomiky na základě toho, že místní mají přímé vlastnictví a kontrolu nad svými klíčovými statky. V jádru řeší nerovnost v bohatství a odliv kapitálu s cílem vytvořit široce sdílenou hospodářskou prosperitu a ekologickou udržitelnost. Počítá s tím, že veřejné instituce budou hrát klíčovou roli při budování odlišného ekosystému, a nabízí integrovaný přístup, který mohou místní veřejné orgány využít k dosažení potřebných reforem.²²

Budování komunitního bohatství staví na dlouhé a bohaté historii, včetně družstevních hnutí, sociálnědemokratické tradice a komunitních činností usilujících o ekonomickou spravedlnost. Současná hnutí za demokratičtější ekonomiku dále formovala tento přístup takzvaného budování komunitního bohatství, jež kombinuje shora řízené i zdola vycházející přístupy. Řada měst ve Spojených státech a Spojeném království je známá tím, že úspěšně reorganizovala své ekonomiky pomocí této strategie. Tento přístup začaly zkoumat i další vlády, včetně města Amsterdam a skotské národní vlády.

Budování komunitního bohatství se zaměřuje na demokratické vlastnictví v různých formách, od místního a družstevního až po komunitní a veřejné vlastnictví, aby se na vytváření bohatství mohlo podílet více lidí a měli kontrolu nad svými hospodářskými podmínkami. Přístup se skládá z pěti pilířů:

i) Progresivní veřejné zakázky: využívání kupní síly veřejných i soukromých institucí na podporu místních podniků. ii) Neextraktivní neboli pluralitní vlastnictví: odklon od ekonomiky, v níž jsou hospodářské statky převážně v rukou velkých soukromých společností, a jejich přesun pod správu komunit a veřejných orgánů. CWB proto podporuje místně vlastněné a demokratické nebo sociálně orientované podniky. iii) Sociálně spravedlivé využívání půdy a majetku: využívání komunitních statků ve prospěch místních obyvatel. iv) Místní finanční síla: rozvoj místních finančních systémů, které využívají bohatství existující na místní úrovni. v) Důstojná práce: zajištění důstojné mzdy a kvalitních pracovních míst.²³

Participativní a deliberativní demokracie: aktivní účast namísto bezmocnosti

Důležitou součástí demokratizace rozhodování je zpomalit procesy a posílit občanky a občany prostřednictvím participativních modelů správy. To lze umožnit, když veřejné instituce začlení reprezentativní občanské panely, jako jsou shromáždění nebo poroty, do formálního rozhodování, aby bylo možné řešit složité problémy prostřednictvím informované debaty a deliberace.

Deliberace znamená zvažování dostupných informací a širokého spektra perspektiv při hledání společné shody. Může pomoci uvolnit jednání tam, kde tvůrkyně a tvůrci rozhodnutí uvízli na mrtvém bodě nebo čelí odporu malé části komunity. Deliberativní orgány, jako jsou sousedské rady, rady potravinové politiky nebo občanská shromáždění, vytvářejí demokratický prostor, v němž se široce reprezentativní skupiny lidí mohou společně učit, vypořádat se se složitostí, naslouchat si navzájem a hledat společnou shodu na řešeních.

Konkrétně občanské shromáždění znamená skupinu lidí vybraných losováním (s kvótami pro zajištění demografické reprezentativnosti), kteří stráví strukturovaný čas seznamováním se s daným tématem, nasloucháním odbornictvu a společnou deliberací s cílem dosáhnout na konsenzu založených doporučení pro tvůrkyně a tvůrce politik. Losování zajišťuje, že skupina odráží skutečnou rozmanitost komunity. Aby byl proces účinný, obvykle vyžaduje formální závazek veřejného orgánu reagovat na doporučení a jednat podle nich. Občanská shromáždění se po celém světě používají k řešení otázek od klimatické politiky až po územní plánování a rozpočty měst.²⁴

Nástroje digitální demokracie mohou tyto procesy umožnit online a mohou je využívat vlády i občanská společnost k podpoře participativního rozhodování. Aplikace jako [Decidim](#) a [CONSUL](#) jsou široce používány pro participativní rozpočtování a politické návrhy. Platformy jako [Loomio](#) a [Pol.is](#) umožňují velkým skupinám lidí zapojit se do strukturovaných, otevřených průzkumů a společného rozhodování.

Tyto procesy a nástroje, které místní samosprávy stále více přijímají za účelem posílení důvěry a snížení polarizace, mohou tvůrkyním a tvůrcům politik poskytnout realizovatelná a legitimní doporučení.²⁵

Grenoble: participativní demokracie v praxi

Grenoble je uznávané centrum participativní a deliberativní demokracie v Evropě, které ustanovuje shromáždění vedená občany, sousedské rady a silný občanský přístup přímo do obecní politiky. Tyto mechanismy doplňují zastupitelskou vládu tím, že náhodně vybranému a angažovanému obyvatelstvu dávají přímý hlas v rozhodování. Mezi klíčové mechanismy patří:

Občanská klimatická shromáždění. Náhodně vybraní občané a občanky po několik měsíců deliberují a vypracovávají realizovatelné návrhy pro regionální uhlíkovou neutralitu.

Mechanismus občanské interpelace. Umožňuje obyvatelstvu a plátcům daně z nemovitosti (od 16 let) předkládat obci přímo právní návrhy kolektivního zájmu, a to bez nutnosti tradičního petičního procesu.

Nezávislé občanské rady (Conseils Citoyens Indépendants). Nezávislé rady kombinující dobrovolnictvo a náhodně (losováním) vybrané členstvo. Mohou pokládat ústní dotazy v obecní radě, spravovat vlastní sdružení a zahajovat projektové workshopy.

Občanská potravinová shromáždění. Participativní orgán zaměřený na potravinovou politiku.

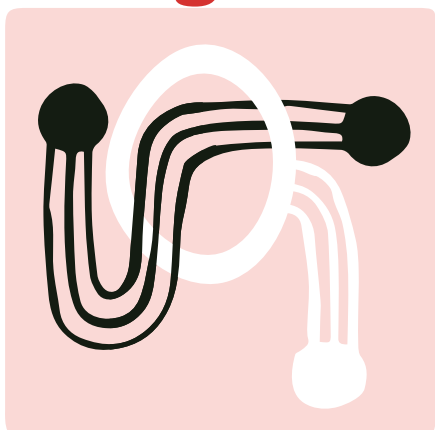
Participativní rozpočet. Funguje od roku 2015; dvouletý balík ve výši 1,8 milionu eur na projekty navržené obyvatelstvem či kolektivy.

Spolurozhodování o obecním rozpočtu (ve fázi vzniku). Oznámené rozšíření participace na rozpočtu, které obyvatelstvu umožní podílet se na tvorbě celého obecního rozpočtu, a to nad rámec stávajícího balíku participativního rozpočtu

Část 2: Oblasti

Tato část se zabývá pěti oblastmi základních potřeb: energetikou, bydlením, potravinami, mobilitou a digitálními technologiemi. Pro každou oblast nejprve zmapujeme současnou situaci a její klíčové výzvy, poté nastíníme post-růstový přístup a nakonec se zaměříme na konkrétní příklady dobré praxe a politická doporučení, která mohou městům pomoci naplňovat potřeby lidí spravedlivěji a udržitelněji.

Energetika



Vysoká poptávka po energii, zejména v industrializovaných zemích globálního Severu, neslouží pouze zájmům firem v odvětví fosilních paliv, ale je také hlavní příčinou devastující klimatické změny. Energetika se celosvětově podílí na více než třech čtvrtinách celkových emisí skleníkových plynů, přičemž fosilní paliva zůstávají hlavním zdrojem výroby elektřiny a tepla.²⁶

V posledních desetiletích řada vlád po celém světě do určité míry podpořila přechod od energetických systémů založených na fosilních palivech k obnovitelným zdrojům.

Růst obnovitelných zdrojů však fosilní paliva nenahradil; spíše se přidal k celkové poptávce po energii, která doprovází elektrifikaci.²⁷ Jinými slovy, udržení nepřetržitého růstu v kapitalistických ekonomikách vyžaduje enormní nárůst těžby zdrojů, a to ať už pro obnovitelné zdroje, nebo neobnovitelné.

Přechod na obnovitelné zdroje závisí na kritických nerostných surovinách a kovech, jejichž těžba, podobně jako u fosilních paliv, způsobuje poškozování životního prostředí, porušování lidských práv a neetické zabírání půdy.²⁸ Naléhavost snižování spotřeby energie je přitom systematicky přehlížena, jelikož soukromí aktéři v celém energetickém řetězci, od těžby po dodávky, profitují z vyšší spotřeby. Dominantní ziskový motiv, na němž dnešní energetický systém stojí, podkopává jak přechod na obnovitelné zdroje, tak úsilí o energetickou dostatečnost.

Zatímco produkce i spotřeba energie se stále rozšiřují, 666 milionů lidí nemá přístup k elektřině.²⁹ V Evropě je energetickou chudobou postiženo přes 41 milionů lidí, kteří nejsou schopni dostatečně vytápnout své domovy nebo platit účty.³⁰ Městské oblasti jsou hlavními místy, kde se energetická chudoba projevuje a proplétá se špatně zatepleným bydlením, nejistotou ohledně zajištění potravin a dopravy, jakož i omezeným přístupem k sociálním službám a digitální infrastruktuře.³¹ Energetická chudoba a její negativní dopady na zdraví a duševní pohodu nepřiměřeně postihují rodem, chudobou a rasismem znevýhodněné skupiny lidí.³²

Post-růstové myšlení a strategie nabízejí řešení, která jdou nad rámec pouhého rozšiřování obnovitelných zdrojů nebo spoléhání na trh při realizaci energetické transformace.

Dostatečnost a energetická demokracie nabízejí konkrétní vizi, jak mohou místní samosprávy společně s občany a občankami zvyšovat blahobyt, participaci a autonomii skrze zavádění a realizaci návrhů energetických systémů. Cílem energetické dostatečnosti je zajistit důstojnou životní úroveň pro všechny, aniž by byly překročeny planetární meze.³³ Energetická demokracie naopak volá po veřejných a komunitních vlastnických strukturách a účasti občanstva na navrhování energetických systémů a při rozhodování o nich.

Převedení energetických systémů do odpovědného veřejného a komunitního vlastnictví zpochybňuje extrakci hodnoty velkými energetickými korporacemi a soukromými aktéry a místo toho z energie činí společný statek. Právní předefinování energie jako sdíleného zdroje a lidského práva poskytuje páku k účinnému odstranění energetické chudoby.

V roce 2022 stát Honduras přijal legislativu, která z energie učinila veřejný statek a přesunula elektřinu od čistě komerčního produktu k základní sociální službě. Zákon si kladl za cíl zaručit bezplatnou elektřinu domácnostem s nejnižšími příjmy, z čehož by mělo prospět 900 000 nejchudších rodin v zemi. Legislativa obsahovala ustanovení, které vládě umožňovalo převzít energetická aktiva, pokud by nově vyjednané smlouvy se soukromými energetickými společnostmi nebyly v souladu s novým zákonem. Tyto soukromé společnosti pak mohly být převedeny do veřejného vlastnictví nebo přinuceny dodržovat sociálně-environmentální standardy.³⁴

Místní samosprávy se mohou ujmout vedení při navracení privatizované energetické infrastruktury a podporovat zapojení občanek a občanů do demokratizace energetického systému. Pro posun směrem k post-růstovému energetickému systému musí být úsilí obcí doprovázeno celostátní snahou o vyjmutí energetiky ze závislosti na trhu.³⁵ V současnosti má již devět z deseti zemí, které vedou v energetické transformaci, energetické systémy ve veřejném vlastnictví.³⁶



Osvědčená praxe

Carbon Co-op: partnerství veřejného a občanského sektoru v boji proti energetické chudobě

V metropolitní oblasti Manchesteru žije v chudobě z nedostatku paliv přibližně 15,5 % všech domácností.³⁷ Jde o jedno z nejvyšších procent ve Spojeném království, které se navíc pojí se stárnoucím a špatně zatepleným bytovým fondem. Aby město Manchester dosáhlo svého cíle čistých nulových emisí do roku 2038, určilo energeticky úsporné bydlení jako klíčovou politickou prioritu.³⁸ Veřejně financované programy renovací snižují negativní ekologický dopad špatně zatepleného bydlení, avšak pro domácnosti s nižšími příjmy často zůstávají nedostupné.³⁹ A právě proto přichází družstvo Carbon Co-op, které zvyšuje dostupnost a realizaci existujících programů mezi domácnostmi s nižšími příjmy žijícími v sociálním bydlení.⁴⁰ Carbon Co-op

spolupracuje s místními orgány, poskytovateli bydlení a komunitami a realizovalo například projekt „Retrofit for All“ (Renovace pro všechny). Skrze tento projekt Carbon Co-op realizovalo renovace zaměřené na skutečné potřeby lidí tím, že budovalo sítě s veřejnými a občanskými aktéry, usnadňovalo výměnu znalostí, poskytovalo zdroje určené nájemníkům a nájemnicím a posilovalo postavení obyvatelstva s nižšími příjmy, aby mohlo využívat dostupné programy renovací a realizovat je.

Municipalizace vedená komunitou ve Schönaui (Německo)

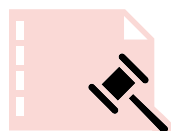
Po černobylské havárii se obyvatelstvo malé obce Schönaui zorganizovalo, aby demokraticky převzalo kontrolu nad místní elektrickou sítí a vyrábělo energii z vody, větru a slunce. V roce 1997 „Stromrebellen“ (elektrorebelové) přeměnili Schönaui na první německou obec, která ukončila používání uhlí a jaderné energie.⁴¹ Nabídkou tarifů, které podporují úspory energie, a rozšiřováním tepelné sítě energetické družstvo Schönaui nadále pracuje na sociálně a ekologicky spravedlivé energetické transformaci. Zatímco Schönaui je příkladem municipalizace vedené komunitou, v jiných městech se vedení ujaly místní orgány, které municipalizovaly energetický systém.⁴²

V posledních desetiletích vzniklo v Evropě i mimo ni množství energetických komunit, které přispívají k demokratické účasti na výrobě a distribuci energie. Například 2 500 evropských energetických komunit a jejich 2 miliony občanek a občanů aktivních v energetické transformaci jsou součástí rostoucí sítě REScoop.⁴³ I přes tyto úspěchy musí energetické komunity spolu s veřejnými orgány neustále stavět lidi postižené energetickou chudobou do jádra restrukturalizovaného/diverzifikovaného energetického systému.⁴⁴



Klíčové poznatky

- 1. K energii by se mělo přistupovat jako k veřejnému statku a měla by být převedena do demokratického veřejného a komunitního vlastnictví.*
- 2. Energetická dostatečnost zajišťuje, že přechod k obnovitelným zdrojům vede ke snížení celkové poptávky po energii a spravedlivému rozdělení dostupných zdrojů bez tlaku na nekonečný ekonomický růst a v planetárních mezích.*



Politická doporučení

Učinit z energie veřejný statek a usilovat o odpovědné veřejné a komunitní vlastnictví energetických systémů napříč různými měřítky

- Strategie (re)municipalizace poskytují klíčové cesty k demokratizaci energetických systémů a k realizaci návrhů, které upřednostňují lidi a životní prostředí.

- Obce, občanské iniciativy a organizace občanské společnosti by měly posoudit, která cesta municipalizace nejlépe vyhovuje místnímu kontextu (Satoko et al., 2020, Viz závěrečnou poznámku 21):
 - I. Municipalizace vedená veřejnou správou
 - II. Municipalizace vedená komunitou
 - III. Partnerství veřejného sektoru a komunit
- Municipální aktéři a partnerství veřejného a občanského sektoru musí rámovat své úsilí na místní úrovni skrze silnou advokacii za celostátního vyjmutí energetiky ze závislosti na trhu.

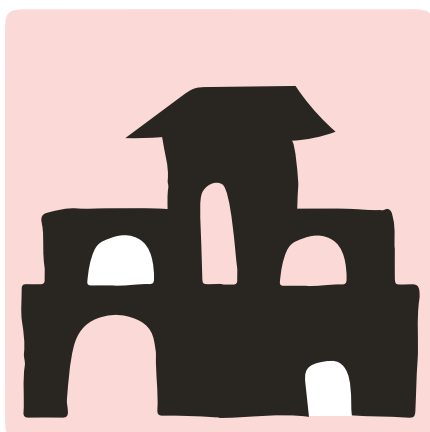
Zavést tvorbu cen energie odvozenou od příjmu a kombinovat ji s finanční podporou a zastropováním

- Dnešní politika cenotvorby energie je převážně založena na regresivním modelu, v němž domácnosti s nižšími příjmy vydávají na energii větší podíl svého disponibilního příjmu než domácnosti s vyššími příjmy. Veřejné energetické podniky mohou využít svých zákonných pravomocí k zavedení systémů cen energie odvozených od příjmu, které účtují spotřebitelstvu částku úměrnou jejich disponibilnímu příjmu a zajišťují dostupný přístup k energii domácnostem postiženým energetickou chudobou.
- Pokud obce nemají pravomoc měnit místní tarifní schéma energie, mohou finančně podporovat domácnosti postižené energetickou chudobou poskytováním energetických poukázek, dostupných programů renovací, úsporných spotřebičů, či právních a poradenských služeb atd.
- Stropy na zisky energetických podniků a na vysokou spotřebu energie u majetného spotřebitelstva a průmyslu za účelem dosažení energetické dostatečnosti. Veřejné orgány mohou zavést stupňované blokové tarify, které zvyšují jednotkovou cenu energie s rostoucí spotřebou, musí však kriticky posoudit veškeré negativní dopady na zranitelné spotřebitele a spotřebitelky.

Podporovat vznik energetických komunit jako součást městské strategie za partnerství veřejného a občanského sektoru

- Místní samosprávy mohou hrát aktivní roli při podpoře vzniku energetických občin tím, že poskytnou jasnou a dostupnou legislativu, nástroje a dotační programy, které obyvatelstvu a pracujícím umožní založit vlastní energetické družstvo.
- Investice do partnerství veřejného a občanského sektoru a sítí jsou klíčové pro usnadnění výměny znalostí a podporu zapojení občanů a občanek do demokratické energetické transformace. Může to také obnovit důvěru v místní samosprávy a zvýšit legitimitu rozšiřování obnovitelných zdrojů a celkové energetické dostatečnosti.

Bydlení



V posledních desetiletích se bydlení proměnilo v hyperkomoditu, s níž se zachází spíše jako se spekulativním aktivem než jako s lidským právem. To se odráží v prudkém nárůstu cen domů a nájmů, který výrazně předstihuje růst disponibilního příjmu, přičemž miliardové zisky plynou velkým bytovým korporacím.⁴⁵ Ceny domů v EU vzrostly od roku 2015 v průměru až o 60 %, zatímco ceny nájmů a náklady na energii také nepřetržitě rostou.

Přibližně každý desátý Evropan či Evropanka nejsou schopni včas zaplatit nájem nebo hypotéku.⁴⁶ Naproti tomu dostupnost sociálního bydlení výrazně poklesla, zejména v důsledku privatizace a masivního rozprodeje veřejného bytového fondu v posledních třech desetiletích.⁴⁷ To vše prohloubilo propast mezi těmi, kdo si mohou dovolit důstojné bydlení, a těmi, kdo si ho dovolit nemohou, čímž se prohloubila nejistota v oblasti bydlení a zvýšilo se riziko vytlačení mnoha obyvatel a obyvatelek měst.

Po globální finanční krizi v roce 2008 prudce vzrostly ceny nájmů v Dublinu, což vedlo k rostoucímu bezdomovectví. V centru Lisabonu musí obyvatelstvo za jednopokojový byt platit 116 % průměrné čisté portugalské mzdy, což činí bydlení nedostupným pro velkou většinu obyvatelstva.⁴⁸ Vystěhování, (zelená) gentrifikace a proměna bytů na hotely a turistické krátkodobé pronájmy vytlačují místní obyvatelstvo z konkurenčního trhu do horších bytových podmínek na okrajích měst.

Nejisté bytové podmínky a nedostatek dostupného bydlení nejsou novým jevem, zejména ne pro obyvatelstvo s nízkými příjmy a marginalizované skupiny ve stále hustěji obydlených městských centrech. Přesto se dominantní politické přístupy k řešení komplexní bytové krize neustále redukuje na paradigma „stavět, stavět, stavět“, které prosazuje jednoznačně pro-růstovou agendu. Výzkum však ukazuje, že rozšiřování bytového fondu se automaticky nepřevádí na levnější bydlení pro všechny; spíše způsobuje dramatický nárůst negativního ekologického dopadu bytového sektoru.⁴⁹

Bydlení se dnes podílí přibližně 52 % na materiálové stopě EU.⁵⁰ Rostoucí bytový fond způsobuje rozmach sídelní kaše a ztrátu půdy, čímž snižuje kvalitu života lidí i mimolidských bytostí. Dokonce i dobře míněné snižování emisí oxidu uhličitého prostřednictvím renovací má tendenci prohlubovat sociální nerovnosti. Chybí-li politiky zohledňující sociální spravedlnost, náklady jsou často přenášeny na nájemnictvo, což vede k vytlačování domácností s nižšími příjmy.⁵¹

Post-růstová perspektiva zpochybňuje na růstu založenou logiku, která utváří dnešní sektor bydlení a jeho politiky. Přístup k důstojnému bydlení je základním předpokladem při budování společností, které upřednostňují společenský blahobyt v planetárních mezích. Namísto

umožnění neomezené extrakce hodnoty z rostoucích cen nemovitostí post-růstové přístupy nově pojímají bydlení jako sdílený zdroj, veřejný statek a základ sounáležitosti s daným místem.

Uvedení post-růstových strategií do praxe pomáhá zpochybnit tlak na pouhé rozšiřování bytového fondu a místo toho vede ke kritickému přehodnocení stávajícího bydlení tím, že se ptá, kdo je vlastní, jak je využíváno a zda je přidělováno podle sociální potřeby spíše než podle potřeby privatizovat zisk. To může vrátit do centra územního plánování veřejné prostory a prostory pro péči, což jsou obě zásadní ingredience prosperujících společností. Přerozdělení prostoru a dekomodifikace bydlení nabízí cesty k boji proti základním příčinám vystěhování a bezdomovectví.⁵² To zase zvyšuje sociální soudržnost v městském prostředí a může pomoci snížit nerovnosti. Rostoucí počet bytových družstev, modelů kolektivního vlastnictví bydlení, sdíleného bydlení a komunit kolem bydlení jsou navíc prvotřídními příklady toho, jak občané a občanky aktivně uplatňují demokratické principy a rozhodování v každodenním životě.⁵³



Osvědčená praxe

Rakouský model: bydlení pro lidi a ne pro zisk

Dlouhodobě působící Rakouská federace bytových sdružení s omezeným ziskem dnes poskytuje bydlení přibližně 24 % rakouského obyvatelstva.⁵⁴ Členská sdružení mají různorodé vlastnické struktury, včetně družstev a obecních i soukromých podniků. Všechna však fungují v rámci zákona o neziskovém bydlení a dodržují přísné předpisy zajišťující dostupnost, kvalitu a reinvestici přebytků do renovací a výstavby nového neziskového a s omezeným ziskem provozovaného bydlení prostřednictvím revolvingových fondů.⁵⁵

Veřejné financování významně přispělo k úspěchu rakouského modelu. Ukazuje, jak mohou dlouhodobá partnerství veřejného a občanského sektoru přispět ke stabilizaci trhu s bydlením a ke snížení ekologického dopadu tohoto sektoru. V boji proti bytové krizi i energetické chudobě pomáhají doplňkové programy, jako je Wohnschirm (Bytový deštník), který podporuje nájemnictvo čelící dluhům na nájmu nebo energii, a Housing First (Bydlení především), který lidem bez domova pomáhá zajistit si trvalé bydlení.⁵⁶

Dostupnost skrze organizování: iniciativy nájemnictva

Irsko: Community Action Tenants Union (CATU) organizuje nájemnictvo s cílem dosáhnout „bydlení pro všechny“.⁵⁷ CATU řeší nejisté bytové podmínky prostřednictvím přímé akce, jako je odstraňování plísní, renovace, podpora odporu proti zvyšování nájmů a poskytování právního poradenství. Odborová organizace také nabízí platformu pro budování komunity v mnoha irských městech a posiluje postavení nájemnictva, aby se mohlo postavit ziskovým zájmům bytových korporací a pronajímatelstva. CATU posiluje práva nájemnictva a zesiluje jejich hlas v bytovém systému poznamenaném výraznou nerovnováhou moci mezi pronajímatelstvem a nájemnictvem.

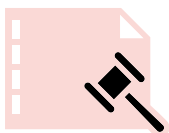
Berlín: Kampaň „Deutsche Wohnen & Co enteignen“ prokázala transformační potenciál

organizování nájemnictva.⁵⁸ V referendu v roce 2021 podpořilo 59 % berlínských voliček a voličů vyvlastnění největších bytových korporací ve městě, což by převedlo přibližně 250 000 bytových jednotek do kolektivního vlastnictví. Organizováním nájemnictva pod heslem „Aby Berlín zůstal naším domovem“ kampaň prosazovala demokraticky organizovaný bytový sektor, právní ochranu proti reprivatizaci a závazný příslib sociální a ekologické spravedlnosti. Ačkoli berlínský senát referendum neimplementoval, kampaň poukázala na potenciál demokratické správy bydlení a na potřebu, aby odpovědné veřejné orgány upřednostňovaly dostupné bydlení před firemními zisky.



Klíčové poznatky

- 1. Dostupnost bydlení je třeba vnímat jako lidské právo přístupné všem a dostupný bytový fond přerozdělovat podle sociálních potřeb, nikoli podle ziskem vedených zájmů.*
- 2. Veřejné, družstevní a komunitní modely bydlení mohou zajistit dostupné a demokraticky organizované bydlení a zároveň snížit prostorové a ekologické dopady tohoto sektoru.*



Politická doporučení

Dekomodifikovat bydlení

- Deprivatizace (sociálního) bydlení a rozvíjení obecních nebo družstevních vlastnických struktur jsou klíčovou strategií pro řešení krize dostupnosti bydlení ve městech. Místní samosprávy by měly posoudit možnosti převodu privatizovaného bydlení do demokraticky spravovaného společného majetku a důrazně se zavázat k odstranění bezdomovectví.
- Vytvořením nových územně plánovacích kategorií, jako je „dotované bydlení“ nebo „bytová družstva“, může městský úřad územního plánování zajistit, aby bylo vlastnictví půdy účinně změněno a vyhrazeno pro veřejné blaho. Pozemky zařazené do nové kategorie lze získávat mimo financionalizované tržní struktury. To přispívá k regulaci nájmů a podporuje vznik bytových družstev.

Rozšířit programy renovací spojené s regulací nájmů a snižováním neobsazenosti bytů

- Namísto výstavby nového bydlení mohou místní samosprávy rozšířit programy renovací, aby řešily nedostatky zelené infrastruktury ve stávajícím bytovém fondu. Revolvingové fondy jsou osvědčeným finančním nástrojem v neziskovém a s omezeným ziskem provozovaném bytovém sektoru pro zajištění prostředků na renovaci sociálního bydlení a místní samosprávy je mohou přijmout i pro veřejné bydlení.

- Jasná regulace soukromého nájemního sektoru musí vyžadovat sociálně spravedlivé závazky k renovacím. Obce mohou zavést stropy nájemného, aby se náklady nepřenesly na nájemnictvo s nižšími příjmy. Veřejné orgány musí prověřovat a řešit mezery ve stávajících předpisech o regulaci nájmu.
- Obce mohou snižovat neobsazenost bytů například prostřednictvím přísnější regulace vlastnictví druhých domovů, krátkodobých pronájmů a souvisejících platforem orientovaných na vydobývání zisku.

Posílit práva nájemníků a nájemnic a podpořit komunitní organizování

- Místní samospráva závisí na spolupráci s odborovými organizacemi nájemnictva a bytovými sdruženími při vytváření legitimního rámce bytové politiky a jeho integraci s dalšími oblastmi politiky, jako je energetika a mobilita.
- Obce mohou zavést přísné kontroly a předpisy k posouzení a řešení stávajících mezer využívaných pronajímatelstvem a podporovat nájemnictvo právním poradenstvím.
- Veřejné orgány mohou poskytovat infrastrukturu a předpisy zaměřené na nájemnictvo, aby podpořily komunitní organizování.

Potraviny



Potraviny tvoří jádro toho, jak prosperujeme a udržujeme se při životě. Jsou základní potřebou a klíčovým prvkem produkce a reprodukce života ve městech. Potraviny propojují města a venkovské oblasti a upoutávají obyvatelstvo měst na venkov skrze tok zboží a zdrojů mezi nimi. Způsob, jakým jsou dnes potraviny produkovány, zpracovávány, distribuovány, konzumovány a likvidovány, je však hlavní hnací silou sociálních nespravedlností a ekologické krize. V posledních desetiletích se globální potravinové systémy stále více industrializovaly a strukturovaly podél logiky hospodářského růstu a akumulace.^{59, 60}

Potravinové systémy, kdysi orientované na výživu měst i venkova, jsou stále více vystaveny finanční spekulaci, zatímco přístup k zemědělské půdě se pro mnohé malé zemědělce a zemědělkyně stal nedosažitelným. Koncentrace tržní moci, vlastnictví půdy a biotechnologií v rukou malého počtu agropotravinářských korporací upevnila jejich dominanci jak nad globálními, tak nad místními potravinovými trhy.⁶¹ Náklady této koncentrace dopadají nepřiměřeně na místní komunity a možnosti živobytí, zejména na globálním Jihu, kde se dále prohlubuje závislost na osivech, agrochemikáliích a fosilních palivech kontrolovaných korporacemi a na přístupu ke globálním trhům.⁶²

V EU je zemědělský sektor odpovědný přibližně za 11 % celkových emisí skleníkových plynů, jakož i za ztrátu biodiverzity, narušení sladkovodních zdrojů, změny ve využívání půdy, jako je odlesňování, a nerovnováhu v koloběhu živin.^{63, 64} Zároveň je samotná produkce potravin negativně ovlivňována suchem, povodněmi, klesající rozmanitostí, zhoršujícím se zdravím půdy a měnícími se klimatickými podmínkami. Dominantní industrializovaný zemědělský model tak ohrožuje samotné základy našich potravinových systémů. Zisky velkých agropotravinářských korporací jsou dosahovány na úkor pracujících, drobných zemědělců a zemědělek a venkovského obyvatelstva prostřednictvím extraktivních praktik, jako je expropriace, zbavování majetku a koncentrace hodnoty v dodavatelském řetězci. Tyto praktiky reprodukují sociální nespravedlnosti, degradují ekosystémy a podkopávají demokratická práva a participaci v potravinovém systému.

Post-růstový přístup zpochybňuje na růst zaměřené narativy prosazovaná agropotravinářskou lobby a staví se proti jejich nepřetržité akumulaci kapitálu. Místo toho se ptá, jak lze potravinové systémy přeuspořádat kolem péče, spravedlnosti, ekologické regenerace a demokratické kontroly. Tato perspektiva zdůrazňuje potřebu, aby si místní komunity a obyvatelstvo znovu přivlastnili kontrolu nad tím, jak pěstujeme, distribuujeme, konzumujeme a kompostujeme potraviny. Po celém světě slouží agroekologie jako vodítko pro žádoucí praxi a aplikuje ekologické koncepty a principy sociální spravedlnosti na studium, návrh a správu potravinových systémů. Agroekologie integruje různorodé znalosti a lze ji využít jako transformační strategii k čerpání ze specifických kontextových znalostí rolníků a drobného producentstva.

Obyvatelstvo měst už experimentuje s širokou škálou praktik, které přispívají k post-růstovým potravinovým systémům. Patří mezi ně komunitní zahrady a kuchyně, snižování plýtvání potravinami, městské kompostování, místní potravinová centra, družstevní supermarkety a solidární potravinové banky. Ústředním prvkem mnoha z těchto praktik je transformace potravinového systému zdola. Podpora ze strany místních samospráv a partnerství veřejného a občanského sektoru je však často rozhodující pro integrovaný přístup k transformacím potravinového systému. Rostoucí počet rad potravinové politiky (Food Policy Councils, FPC) ve městech po celém světě nabízí potenciál překlenout propast mezi občanstvem a vládami⁶⁵.

Milánská FPC ukazuje, jak občanky s občany a místní orgány spolupracují na diskusi o tom, jak potravinový systém funguje a jak jej zlepšit. Milánský pakt městské potravinové politiky (MUFPP) od roku 2015 zakotvuje úsilí o demokratizaci městských potravinových systémů a zpochybňuje redukování potravin na tržní komoditu. Namísto toho jsou potraviny pojímány jako strategická městská infrastruktura, nezbytná pro sociální soudržnost, veřejné zdraví, environmentální udržitelnost a odolnost. MUFPP dosud podepsalo 330 měst, která se zavázala k „rozvoji udržitelných potravinových systémů, jež jsou inkluzivní, odolné, bezpečné a rozmanité“⁶⁶.



Osvědčená praxe

Proměna městského potravinového systému ve městě Leuven

„Voeding Verbindt“ (Jídlo spojuje) je heslo, pod nímž belgické město Leuven vypracovalo strategii k dosažení zdravých, místních a udržitelných potravin do roku 2030.⁶⁷ Inspirováni integrovanými plány potravinové politiky v různých městech po celém světě se různí aktéři v Leuvenu a jeho okolí spojili, aby společně navrhli potravinovou strategii města. Cílem Voeding Verbindt není řešit pouze jeden aspekt agropotravinářského řetězce, ale zásadním způsobem integruje různé nástroje a strategie k posunu směrem k udržitelnějšímu potravinovému systému. Na Voeding Verbindt je zvláštní to, že je navrhováno a realizováno prostřednictvím participace a společného úsilí různorodé skupiny aktérů a akterek ze všech rozměrů, jaké má agropotravinářský řetězec, včetně občanů a občanek, místních podniků a sítí, vědkyň a vědců a města Leuven. Město Leuven využívá vlastní půdu jako páku k dosažení cílů stanovených ve strategii potravinové politiky. Prostřednictvím několika projektů je veřejná půda přidělována drobnému producentstvu, které se zaváže k ekologickým principům a místní produkci potravin. Nabídkou koncesních smluv spolu s bezplatnými pronájmy zemědělských pozemků zajišťuje město Leuven, že se zemědělská půda nestane spekulativním objektem, ale zůstane ve veřejném vlastnictví. To dává „prostor“ udržitelné produkci potravin a jde ruku v ruce se zvýšenou transparentností, vzdělávacími aktivitami a kratšími dodavatelskými řetězci. V Leuvenu se spotřebitelstvo a producentstvo znovu propojuje a sbližuje. Hlavním cílem Voeding

Verbindt je zvýšit dostupnost zdravých, místních a sezónních potravin pro všechny (FEAST).⁶⁸ Integrovaná strategie potravinové politiky Leuvenu ukazuje, že potravinovou politiku lze využít jako průřezovou městskou strategii, nikoli jako sektorový doplněk.

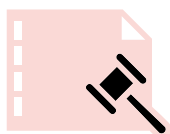
Příklad Pluk!: Péče o místní potravinové aktivity v Amsterdamu

Když bylo v roce 2017 založeno komunitou podporované zemědělství (KPZ) Pluk! Groenten van West („Sklízej! Zelenina ze Západu“), přibližně 200 rodin z Amsterdamu začalo sklízet vlastní místně pěstovanou biozeleninu, byliny a jedlé květiny.⁶⁹ KPZ je komunitní organizace pěstitelstva a spotřebitelstva založená na vzájemném závazku k dlouhodobému plánování a rozpočtování, spravedlivých cen pro zemědělstvo a dodávek místních, nejčastěji ekologických potravin pro své členstvo. U Pluk! členstvo KPZ znají zemědělce a zemědělkyně, kteří pěstují potraviny, zapojují se do budování komunity a vzdělávacích aktivit a svou činností zvyšují genetickou rozmanitost a snižují emise oxidu uhličitého. Klouzavá cenová stupnice usnadňuje přístup socioekonomicky marginalizovaným skupinám ve dvou různých zahradách na západě Amsterdamu. Díky tomu je KPZ užitečným příkladem toho, jak lze v praxi kombinovat solidaritu, přístup a místní zásobování. Rostoucí síť farem KPZ po celé Evropě posiluje hlas spotřebitelstva i producentstva, kteří v místní a národní politice volají po rozmanitějším a udržitelnějším potravinovém systému.⁷⁰



Klíčové poznatky

- 1. Industrializované, na růst orientované potravinové systémy koncentrují moc v rukou několika málo agropotravinářských korporací, čímž prohlubují sociální nerovnosti, degradaci životního prostředí a závislost v celém potravinovém řetězci.*
- 2. Místní samosprávy a komunity na zisk orientovaným potravinovým systémům vzdorují a proměňují je prostřednictvím partnerství veřejného a občanského sektoru, místních potravinových iniciativ a integrovaných strategií, přičemž čerpají z agroekologie, potravinové suverenity a demokratické kontroly nad produkcí, distribucí a spotřebou potravin.*



Politická doporučení

Znovu propojit územní plánování s agroekologickými zemědělskými politikami

- Obce by měly přidělovat veřejnou půdu (bezplatně nebo prostřednictvím koncesních smluv) místním zemědělkyním a zemědělcům za podmínek, které vyžaduje agroekologie, jako je zdraví půdy, biodiverzita, sociální a rodová rovnost a spoluvytváření znalostí⁷¹.

- Uplatňování politik využívání půdy k potlačení vlivu velkých agropotravinářských korporací zajišťuje, že orná půda v blízkosti města je využívána k zásobování obyvatelstva čerstvými, místními a sezónními produkty. Tím mohou místní samosprávy zkrátit dodavatelské řetězce potravin a znovu propojit městské a venkovské oblasti a obyvatelstvo.

Podporovat udržitelné veřejné zakázky

- Obce mohou přijmout směrnice pro veřejné nákupy, které zvyšují místní, sociálně inkluzivní a sezónní produkci a spotřebu potravin a usnadňují zdravé a klimaticky šetrné stravování ve školních jídelnách, nemocnicích, úřadech a obecních zařízeních.⁷²
- Udržitelné veřejné zakázky by měly být vypracovány ve spolupráci s místními zainteresovanými stranami a propojeny se širšími strategiemi potravinové politiky.⁷³

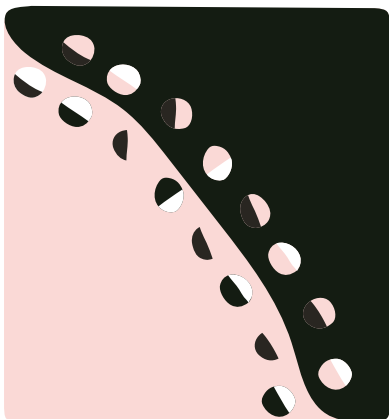
Snížit plýtvání potravinami v celém dodavatelském řetězci potravin

- Snižování plýtvání potravinami v celém dodavatelském řetězci je jedním z nejúčinnějších způsobů, jak mohou města zlepšit udržitelnost svých potravinových systémů. Místní samosprávy mohou zavést jasné a dostupné předpisy týkající se domácího odpadu, ztrát v maloobchodě, přebytků z gastronomie a redistribučních systémů, přičemž kombinují prevenci, obnovu a kompostování s cílem uzavřít koloběh živin a snížit emise.
- Obecní opatření jsou obzvláště účinná, když je snižování plýtvání propojeno se vzděláváním, redistribucí a praktikami oběhového hospodářství (cirkulární ekonomiky).

Podporovat budování kapacit pro spolupráci a sítě v oblasti potravin

- Místní samosprávy mohou usnadnit demokratizaci potravinových systémů podporou místních sítí zabývajících se proměnou potravinového systému a budováním partnerství veřejného a občanského sektoru. Patří sem vytváření rad potravinové politiky, podpora potravinových družstev, sítí komunitních zahrad, komunitních kuchyní, podpora participace občanů a občanek a realizace integrovaných strategií potravinové politiky.
- Partnerství veřejného a občanského sektoru pomáhá propojit iniciativy vycházející zdola s formálními politickými procesy a usnadňuje rozšiřování úspěšných pilotních projektů, aniž by se ztratila místní autonomie. Dobře strukturovaná participace, jasné role, vyhrazená koordinace a spolehlivé financování jsou nezbytné pro rozvoj a realizaci proměn potravinového systému. V praxi umožňují sítě městům přeměnit izolované iniciativy na sdílenou infrastrukturu pro spravedlivější potravinový systém.

Mobilita



Městská mobilita se netýká jen toho, jak se lidé pohybují po městech, ale i jak je organizován městský prostor, či mobilita je upřednostňována a které způsoby dopravy jsou zvýhodňovány. Ve velké části globálního Severu byly systémy mobility utvářeny kolem vysoce individualizovaných, na zdroje a prostor náročných forem dopravy, převážně založených na fosilních palivech. Desetiletí (veřejných) investic do infrastruktury zaměřené na automobily posílily na růst orientované územní plánování a kulturu, navzdory důkazům, že rozšiřování dopravní kapacity často generuje více sociálních a environmentálních nákladů než přínosů.

Současné systémy městské mobility přispívají ke znečištění, klimatické změně, dopravním úmrtím, stresu a zhoršujícímu se veřejnému zdraví, přičemž posilují strukturální nerovnosti.⁷⁴ Skupiny s nižšími příjmy jsou znevýhodňovány dominantním způsobem správy našich systémů městské mobility. Socioekonomické nerovnosti se prolínají s dalšími dimenzemi, jako je rod, rasismus, věk a fyzická zdatnost, a ovlivňují lidi z hlediska přístupu, bezpečnostních obav a finanční zátěže. Dopravní systémy jsou navrženy kolem potřeb pasažérů ve zdravých mužských tělech a kolem uživatelů a uživatelek soukromých automobilů. Cirkulární a veřejné způsoby mobility, které v nadprůměrné míře využívají pečující osoby (převážně ženy) a současné systémy mobility je znevýhodňují.⁷⁵

Stále více měst na to reaguje přepracováním systémů mobility kolem různorodých potřeb lidí a blahobytu komunit a planety, namísto upřednostňování automobilů, motorizované expanze a firemních zájmů.

Post-růstový přístup k městské mobilitě formuje přechod ke spravedlivým dopravním systémům, lokalizuje ekonomiku a podporuje blahobyt lidí i mimolidských bytostí. Konkrétně to znamená řešit strukturální sociálně-ekologické nerovnosti a mapovat, kdo z mobilitních systémů našich měst těží a kdo je jimi znevýhodněn. Vyžaduje to rozšíření infrastruktury pro chůzi, cyklistiku a dostupnou veřejnou dopravu a radikální omezení škodlivých druhů dopravy, jako jsou soukromá letadla a předimenzovaná sportovní užitková vozidla (SUV) sloužící městským elitám a akumulaci bohatství. Přechod ke sdíleným a komunitně založeným dopravním praktikám a systémům je klíčový pro městskou post-růstovou správu a může být zároveň nástrojem, jak si občanky a občané mohou nárokovat svá města zpět.

Barcelonské „Superilles“ (superbloky) poskytují náhled na to, jak rozšiřování pěších zón nejenže snižuje emise, hlukové znečištění a efekt tepelného ostrova, ale také poskytuje prostor pro setkávání sousedstva a aktivní mobilitu, rozšiřuje zeleň a zvyšuje sociální soudržnost a blahobyt ve městě.⁷⁶ Superbloky omezují počet ulic pro automobilovou dopravu tím, že přerozdělují veřejný prostor mezi vozidla a chodkyně s chodci.

Post-růstová perspektiva vybízí vlády, aby zajistily, že post-růstové politiky a plánování staví do centra úvahy o sociální spravedlnosti a (neúmyslně) nepodněcují procesy zelené gentrifikace a vylučování marginalizovaných skupin lidí a klíčových pracovníků a pracovníků.⁷⁷ Zahrnutí potřeb marginalizovaných komunit a přerozdělení nákladů a přínosů spojených se současnými i post-růstovými systémy mobility je klíčové pro postup směrem ke spravedlivým post-růstovým městům.



Přechod k desetiminutovému městu v Utrechtu

V nizozemském městě Utrecht je jeho obyvatelstvu přístup k potravinám, péči, práci, sociálním a kulturním aktivitám zajišťován prostřednictvím hustě propojeného dopravního systému. Upřednostňována je chůze, cyklistika a cestování veřejnou dopravou. Vize města pro rok 2040 usiluje o drastické zkrácení doby a vzdálenosti cestování a o přechod k „desetiminutovému městu“.⁷⁸ V praxi Utrecht zakotvuje tuto ambici do holistické územní strategie. Prostřednictvím ní je prostorové rozložení města přezkoumáváno a následně reorganizováno ve prospěch zdraví a blahobytu lidí, kteří v Utrechtu žijí a pracují. Místní samospráva ukazuje, že snížení závislosti na automobilech prostřednictvím rozsáhlé cyklistické infrastruktury a dostupné a dobře propojené dopravní sítě velmi výrazně uvolňuje prostor a možnosti. Prostor se může stát veřejným a využitelným pro zeleň, setkávání lidí, kulturní aktivity, cvičení a hru. Díky budování inkluzivního města pro všechny a upřednostňování obyvatelnosti, veřejného zdraví a klimatické odolnosti je správa mobility v Utrechtu nedílným pilířem jeho širší městské transformace. Důležité je, že návrh a realizace souvisejících politik se vyznačují dlouhodobým plánováním a účastí občanek a občanů, podnikatelské sféry, organizací a dalších veřejných orgánů. Utrecht tím, že mobilitu pojímá jako společný statek, ukazuje, jak se mohou města prostřednictvím odlišných politických rozhodnutí posunout ke spravedlivé budoucnosti post-růstové mobility.

Experimenty s bezplatnou veřejnou dopravou v Tallinnu

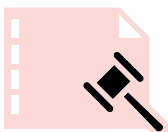
Systém veřejné dopravy v Tallinnu je široce uznávaným příkladem post-růstové městské správy díky zavedení bezplatné veřejné dopravy pro registrované obyvatelstvo.⁷⁹ Tato politika, zavedená v roce 2013, byla navržena nejen ke zlepšení mobility, ale také k podpoře sociální inkluze, dostupnosti a environmentální udržitelnosti. Snížením finančních bariér pro pohyb Tallinn přerámoval městskou dopravu jako veřejnou službu podporující kolektivní blahobyt, nikoli jako tržní komoditu. Tato politika byla doprovázena investicemi do infrastruktury veřejné dopravy a integrovaným územním plánováním, což ilustruje, jak může správa mobility při navrhování a realizaci mobilitních systémů upřednostňovat spravedlivý přístup, sníženou závislost na automobilech a kvalitu života.⁸⁰



Klíčové poznatky

1. Dnešní systémy městské mobility mají tendenci posilovat negativní ekologické dopady, vysoký průtok materiálů a sociální nerovnosti tím, že zvýhodňují soukromá vozidla a přehlíží potřeby mobility marginalizovaných skupin lidí.

2. Prostřednictvím integrovaného plánování, veřejných výdajů a účasti obyvatelstva začínají obce proměňovat na růst orientované systémy mobility, zlepšovat dostupnost základních služeb, snižovat závislost na automobilech, znovu si přivlastňovat veřejný prostor a spravedlivě přerozdělovat náklady a přínosy městské dopravy.



Politická doporučení

Regulovat a postupně utlumovat vysoce emisní druhy dopravy při současném zajištění sociálně spravedlivé transformace

- Mezi klíčové nástroje, které mohou místní samosprávy použít k regulaci a postupnému utlumování vysoce emisních a soukromých druhů dopravy, patří omezení přístupu k prostoru pro škodlivá vozidla. Používání automobilů lze učinit méně atraktivním pomocí nízkoemisních a bezautomobilových zón, správy parkovacích míst, mýtného regulující dopravní zácpy a rychlostních limitů. Snižené vládní dotace na parkoviště a zvýšené poplatky lze přesměrovat na financování kvalitnějších nebo bezplatných systémů veřejné dopravy.
- Vlády mohou zároveň zastavit investice do ekologicky škodlivých infrastrukturních projektů, jako jsou městská letiště a rozšiřování silniční sítě. Namísto toho by měla být upřednostňována zelená infrastruktura.
- Při navrhování a vymáhání takových předpisů, stejně jako zelených intervencí, musí být v jádru brán v potaz cíl sociální spravedlnosti. Orgánům se doporučuje provádět hodnocení rizika potenciálního vytlačování obyvatelstva, aby se předešlo prohlubování socioekonomických nerovností a vedlejším účinkům nízkoemisních zón nebo (zelené) gentrifikace.

Rozšířit inkluzivní infrastrukturu pro chůzi, cyklistiku a veřejnou dopravu

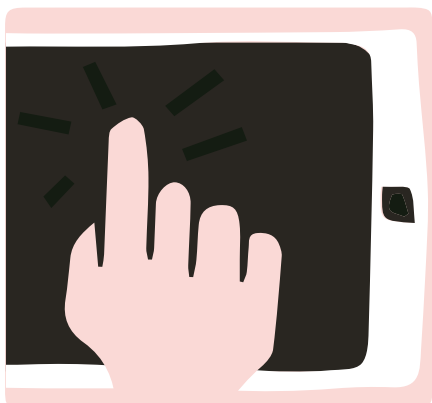
- Regulace prostoru zejména zahrnuje rozšiřování dostupné a inkluzivní infrastruktury v územním plánování. Místní samosprávy mohou přijmout opatření k omezení vzdáleností a doby cestování, což prospívá místní ekonomice, veřejnému zdraví a dostupnosti prostoru, posilováním hustě propojeného dopravního systému založeného na aktivní mobilitě a dostupné nebo bezplatné veřejné dopravě.

- Obecní rozhodovací procesy by měly zahrnovat různorodé aktérstvo, přičemž potřeby jinak marginalizovaných skupin lidí by měly tvořit podklady pro rozhodování o finální podobě politik a správě městské mobility. Návrh cyklostezek a chodníků, sítí veřejné dopravy a prostorová rekonfigurace městských oblastí mohou posunout systémy mobility za hranice růstových dopravních paradigmat směrem k sociální a ekologické transformaci. Předběžná hodnocení změny chování a (nepříznivých) sociálních a ekologických důsledků by měla být zahrnuta do veškerého plánování a rozhodování týkajícího se systémů mobility ve městě i mimo ně.

Podporovat iniciativy sdílené mobility

- Podpora iniciativ sdílené mobility, jako je sdílení automobilů a kol, nabízí obcím klíčovou strategii k proměně městské mobility ve společně spravovaný statek.
- Mezi politické nástroje pro místní samosprávy patří poskytování parkovacích míst pro sdílená (elektrická) vozidla, dotování bezplatného členství pro obyvatelstvo s nižšími příjmy a poskytování bezplatného sdílení kol v městských a příměstských oblastech.

Digitální technologie



Transformování ekonomiky znamená vypořádat se také s digitální sférou, která nyní poskytuje infrastrukturu a zprostředkovává ekonomickou činnost. To přináší příležitosti pro komunikaci, sdílení informací a produktivitu, ale zároveň i vážné výzvy: hromadný sběr informací, komodifikaci každodenního života a rostoucí hospodářské a společenské nerovnováhy moci. Ekologická stopa je značná: data totiž reálně nejsou v žádném „cloudu“, ale na hmotných serverech spotřebovávajících obrovské množství energie, vody a kritických nerostů, a rozmach umělé inteligence a cloud

computingu prudce zvýšil poptávku po vzácných zeminách, lithiu, kobaltu a dalších nerostech koncentrovaných v geopoliticky citlivých regionech, a s tím spojenými environmentálními a sociálními dopady.⁸¹

Vzhledem k tomu, že digitální sféra je nyní klíčovou infrastrukturou hospodářství, záleží na tom, kdo ji kontroluje a vlastní, stejně jako je tomu u mostů, silnic, potrubí, vzdělávání nebo bydlení – tedy veřejných statků, které by měly být spravovány ve veřejném zájmu v souladu s demokratickými principy. Digitální infrastruktura tomu z velké části neodpovídá. Hrstka velkých technologických společností nyní kontroluje technologie, na nichž stojí klíčová odvětví – komunikace, zdravotnictví, vzdělávání, média, dokonce i vláda – čímž vystavuje digitální autonomii, a tudíž i sebeurčení, kriticky vysokému tlaku. To přináší rizika pro hospodářskou a demokratickou odolnost, což je stále více patrné vzhledem k rostoucím kybernetickým hrozbám a geopolitickým napětím.

Města prošla stejnou transformací. Od nakupování po seznamování, od mobility po zdravotnictví, digitalizace se dotýká každé oblasti městského života, téměř vždy poháněná velkými technologickými společnostmi, přičemž občané a občanky jsou stavěni do role spotřebitelstva, nikoli účastnictva. Platformová ekonomika zahrnuje mimo jiné doručování (Uber Eats, Thuisbezorgd), e-commerce (Amazon), přepravní služby (Uber, Bolt), vzdělávání (Google, Microsoft) a umělou inteligenci (OpenAI, Anthropic).⁸²

Obchodní modely těchto platforem se opírají o extrakci velké části hodnoty pro samotnou platformu a ponechávají menší podíl uživatelstvu, pracujícím, čtvrtím a městům. Platformově organizovaný model přechází lidi vykonávající práci na plný úvazek do kategorie „gig workers“ (zakázkových pracovníků a pracovníc), čímž je zbavuje ochrany, které by jim jinak zaměstnanecký status zaručoval, zatímco neprůhledná algoritmická správa – stanovování mezd, přidělování úkolů a udělování sankcí, převážně mimo dohled veřejnosti – dále podkopává pracovní práva a ponechává vlády a odbory špatně vybavené k jejich ochraně.⁸³ Digitální transformace tak nepřetváří pouze pracovní práva a sebeurčení, ale i čtvrti, komunity a místní ekonomiky obecně.

Post-růstový přístup směřuje k přijetí demokratických digitálních prostředí postavených na transparentnosti, volbě a možnosti spolurozhodovat pro občanky a občany a komunity, což je klíčové pro obrácení výše popsané dynamiky. Na volbě technologie záleží: poskytuje infrastrukturu, na níž naše ekonomiky fungují. Právě proto, že hrstka velkých platforem

v současnosti tuto infrastrukturu kontroluje, je hodnota extrahována, nikoli sdílena, a obyvatelstvo končí v roli spotřebitelstva, nikoli účasti. Digitální nástroje a infrastruktura, které používáme, utvářejí naše činy a jejich navržení, vlastnictví a správa buď podporují, nebo podkopávají demokratickou a na principu dostatečnosti založenou hospodářskou činnost. Technologie lze místo toho organizovat tak, aby tyto praktiky podporovaly, to však vyžaduje záměrný návrh a správu našich digitálních nástrojů a prostředí. Existují nástroje a prostředí, které umožňují sebeurčení prostřednictvím demokratické praxe a v nichž vytvořená hodnota zůstává v komunitách, namísto aby plynula ke vzdáleným akcionářkám a akcionářům.⁸⁴ Takový model je možné nazývat „demokratická technologie“.

To nicméně vyžaduje digitální infrastruktury, které jsou otevřené, interoperabilní a decentralizované a fungují prostřednictvím demokratické praxe a kolektivní správy. V praxi to nabývá podoby digitálních občin, kolektivně spravovaných znalostních a technologických projektů, jako jsou Wikipedia a Linux, nebo platformových družstev, kde vlastnictví a rozhodování náleží pracujícím a členstvu, nikoli akcionářstvu, nebo decentralizovaných otevřených protokolů, které umožňují nezávislým poskytovatelům interoperabilitu na sdílené, neproprietární infrastruktuře namísto uvěznění v jediné korporátní platformě. Ideálně komunity společně spravují technologie, na nichž závisí, ať už prostřednictvím produkce založené na principu občin, družstevního vlastnictví, nebo otevřených standardů. Obce zde mají důležitou roli: podporovat a posilovat využívání a rozvoj takových demokratických digitálních nástrojů a infrastruktury. Patří sem přijetí upravených pravidel pro veřejné zakázky a vyhrazená podpora digitálních občin namísto prohlubování závislosti na malém počtu dominantních technologických společností.⁸⁵

Digitální občiny

Většina z nás používá Wikipedii, online encyklopedii, kterou udržuje a obnovuje velká komunita dodržující soubor pravidel s cílem dosáhnout co nejkvalitnějšího obsahu. Jde o prvotřídní příklad digitálních občin, které tvoří základní stavební kameny digitální infrastruktury post-růstové ekonomiky.

Digitální občiny ilustrují, jak demokratická technologie v praxi úspěšně funguje. Jako odolné, komunitou vedené přístupy ke správě technologií a dat zahrnují digitální občiny řadu modelů a organizačních forem, v nichž jsou znalosti a technologie kolektivně spravovány nebo rozvíjeny. Vyznačují se kolaborativní produkcí a aktivní komunitou, sdíleným vlastnictvím a správou a demokratickou pečovatelskou praxí.

Součástí digitálních občin je již řada úspěšných projektů:

- Široce používané open-source projekty, jako je operační systém Linux a webový server Apache.
- Wikipedia, Open Food Facts a Open Street Maps jsou příklady otevřených digitálních znalostních občin.
- Rozšířené uplatňování licencí Creative Commons, které zajišťují, aby sdílená digitální infrastruktura a znalosti sloužily veřejnému zájmu.
- Příklady jako Nextcloud, Framasoft, Mastodon, PeerTube, Drivers Cooperative či datová družstva, jako je Posmo, ukazují, že lze nasadit v různorodých oblastech, od dat a cloudu po platformy a mobilitu.



Osvědčená praxe

Družstevní mobilita: kolektivní platforma sdílení automobilů v Katalánsku.

Platformová družstva, jako je [Som Mobilitat](#), ukazují, jak mohou deliberativní rozhodnutí v návrhu technologií, vlastnictví a správě dat pomoci vybudovat družstevní, post-růstovou ekonomiku ve městech. Som Mobilitat je technologické družstvo v Katalánsku, které kombinuje demokratickou správu s praktickými mobilitními službami a dokazuje, že komunitní ekonomika a digitální inovace nejsou v rozporu. Většina jeho vozidel je v kolektivním vlastnictví a spolufinancována členstvem nebo prostřednictvím crowdfundingu a klíčová rozhodnutí jsou přijímána demokraticky na základě potřeb členstva, nikoli zisku. Družstvo také sdílí svou technologickou platformu s dalšími mobilitními družstvy po Evropě, jako je například Partago v Belgii, čímž ukazuje, jak se družstevní vlastnictví může rozšířit i na samotnou digitální infrastrukturu, nikoli jen na fyzická aktiva, a jak lze správu dat a technologií organizovat kolektivně namísto koncentrace v rukou jediné korporátní platformy.

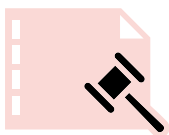
Digitální infrastruktura jako veřejný statek: decentralizované otevřené protokoly

Otevřené protokoly nabízejí způsob, jak budovat veřejnou, interoperabilní digitální infrastrukturu mimo kontrolu korporátních platform. Předním příkladem je [Beckn Protocol](#) používaný v Indii: open-source standard, který umožňuje vzájemnou interoperabilitu různých poskytovatelů mobility a služeb (podobně jako e-mail umožňuje Gmailu a Outlooku svobodně komunikovat, na rozdíl od uzavřených platform, jako je Facebook). [Namma Yatri](#), aplikace pro přepravní služby postavená na protokolu Beckn, ukazuje, jak to vypadá v praxi: namísto účtování provize 15–25 %, typické pro Uber, funguje na nízkém paušálním předplatném, díky čemuž si řidiči a řidičky ponechávají celé jízdné. Jelikož je samotný protokol otevřený, žádná jediná společnost nekontroluje infrastrukturu a řidičky a řidiči, cestující a další poskytovatelé se mohou všichni připojit ke stejné síti. To ilustruje, jak mohou otevřené protokoly odstranit extraktivní zprostředkovatele a proměnit digitální infrastrukturu ve sdílený, poloveřejný statek, čímž městům nabízejí konkrétní praxi pro organizaci mobility a dalších služeb mimo logiku závislosti na ekonomickém růstu a extrakce ze strany platformy.



Klíčové poznatky

- 1. Technologie není neutrálním zprostředkovatelem.*
- 2. Digitální technologie je třeba navrhovat a spravovat v souladu s demokratickými principy a společenskými cíli, aby se předešlo extraktivním praktikám.*
- 3. Města hrají klíčovou roli v tom, aby se taková transformace k demokratickým digitálním technologiím podařila.*



Politická doporučení⁸⁶

Prozkoumat možnosti úprav politiky veřejných zakázek a výběrových řízení ve prospěch demokratické technologie

- Aby bylo možné podpořit a usnadnit používání demokratických technologií, bude třeba upravit požadavky současné politiky veřejných zakázek a pravidel výběrových řízení. Výběrová řízení lze například zmenšit, ale týká se to také kritérií odpovědnosti a vykazování, jako jsou hodnoty, podle nichž je řízen a měřen výkon.

Zřídit služby a centra pro přijímání a rozvoj demokratické technologie

- Zřídit poskytovatele služeb digitálních občin na podporu implementace demokratických technologií organizacemi a občany. Přejít k bezpečným digitálním prostorům a na partnerském přístupu založeným platformám, a naopak odejít od extraktivních platforem masově sbírající data.
- Veřejná a občanská spolupráce v hubech pro demokratické technologie: Umožnit vznik znalostního centra a inkubátoru, který usnadňuje akcelerační programy, místa setkávání a výměnu. Tím může obec přispět k podpůrnému ekosystému pro iniciativy, jako je Som Mobilitat.

Sdílené základní infrastruktury

- Veřejná digitální infrastruktura: Obce mohou zavádět a podporovat základní digitální vybavení, jako jsou sítě, protokoly a platformy, které mohou využívat různé strany (podobně jako silnice nebo elektrické sítě ve fyzickém světě).

Závěr

Krise probírané v této příručce – energetická chudoba, nedostupné bydlení, industrializované potravinové systémy, na automobilech závislá mobilita a centrálně řízená digitální infrastruktura – nejsou pěti oddělenými problémy. Jsou pěti projevy téže základní logiky: ekonomiky organizované kolem ekonomického růstu a akumulace kapitálu namísto péče a dostatečnosti. Řešit je jednu po druhé, prostřednictvím izolovaných technických oprav, nestačí. Nástroje a politiky shromážděné v tomto textu ukazují, že jiná ekonomická logika se již buduje, město po městě, a často začíná v malém: družstvo přebírající elektrickou síť, odborová organizace nájemnictva vyhrávající referendum, rada potravinové politiky znovu propojující město s jeho zemědělskou půdou, čtvrť znovu si přivlastňující své ulice, komunita volící otevřené protokoly namísto centralizovaných korporátních platforem.

Co tyto příklady spojuje, není jednotný plán, ale společný posun v tom, kdo drží moc a vlastnictví nad systémy naplňujícími základní potřeby. Ať už je daným zdrojem energie, bydlení, potraviny, mobilita nebo data, opakují se stejné tři páky: **dekomodifikace** (vyjmutí základního zboží ze spekulativních trhů a jeho pojmání jako občiny nebo veřejného statku), **demokratizace** (poskytnutí skutečného, strukturovaného vlivu občanům a občankám na rozhodnutí, která utvářejí jejich čtvrti a každodenní život, nikoli pouhé konzultace až po faktickém rozhodnutí) a **redistribuce** (nákladů, přínosů, vlastnictví a rozhodovací moci, aby transformace nereprodukovala ani neprohlubovala stávající nerovnosti).

Nic z toho se neděje samo od sebe. Každý případ v této příručce, od energetických rebelů ze Schönaue přes berlínské referendum o socializaci bydlení až po občanská shromáždění v Grenoblu, vyžadoval záměrné institucionální volby: nové vlastnické struktury, nová pravidla veřejných zakázek, nové demokratické orgány, trvalý politický závazek a často léta organizování. Města, která se chtějí posunout za hranice ekonomického růstu, budou muset učinit podobné volby záměrně a opakovaně, napříč všemi oblastmi, namísto toho, aby s post-růstovými praktikami zacházela jako s izolovanými pilotními projekty.

To také znamená konfrontovat skutečná napětí. Renovace může vytlačit nájemnictvo, kterému měla pomoci, pokud nejsou zavedeny ochrany nájmu. Superbloky a nízkoemisní zóny mohou vyvolat zelenou gentrifikaci, pokud spravedlnost není zohledněna už od začátku. Deliberativní procesy se mohou stát spíše symbolickými než závaznými, pokud nejsou podpořeny skutečnou rozhodovací pravomocí a důsledným naplňováním. Žádné z politických doporučení v této příručce nezaručuje, že automaticky přinese spravedlnost; závisí na tom, zda budou realizována ve spolupráci s nejvíce dotčenými komunitami a s výslovným ohledem na to, kdo by mohl zůstat opomenut.

Cesta za hranice růstu je proto neustálým deliberativně demokratickým procesem přeuspořádání toho, jak města zajišťují základní potřeby. Klíčové otázky položené na začátku této příručky – kdo těží ze současné politiky, co je třeba transformovat, které aktéry je třeba spojit dohromady – nejsou jednorázovými diagnostickými cvičeními; jsou to otázky, k nimž se budou muset města neustále vracet, jak se budou měnit okolnosti, koalice a omezení. Příklady v této příručce nejsou nabízeny jako plán, ale jako důkaz, že jiná města – taková, která měří úspěch blahobytem, nikoli průtokem materiálů – jsou možná tady a teď. Dílčí složky těchto post-růstových měst se nyní budují každým dnem kus po kuse. My všichni máme totiž moc se organizovat a naplňovat naše potřeby jinak, a to způsoby, které berou v úvahu konečnost materiálních zdrojů, a uznávají, že jsme součástí ekologických systémů této planety, nikoli od nich oddělení.

Endnotes

- 1 Jefim Vogel and Jason Hickel, 'Is Green Growth Happening? An Empirical Analysis of Achieved versus Paris-Compliant CO₂-GDP Decoupling in High-Income Countries'. *The Lancet Planetary Health* 7, no. 9 (2023): e759–e769, [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(23\)00174-2](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(23)00174-2).
- 2 Planetary Health Check, Planetary Boundaries Science Lab, PIK, (2025), <https://www.pik-potsdam.de/en/news/latest-news/seven-of-nine-planetary-boundaries-now-breached-2013-ocean-acidification-joins-the-danger-zone>
- 3 Parrique et al., *Decoupling Debunked*, European Environmental Bureau, Evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability (2019), <https://eeb.org/wp-content/uploads/2019/07/Decoupling-Debunked.pdf>
- 4 Müller et al., *The Raw Materials Rush*, How the European Union is using trade agreements to secure supply of critical raw materials for its green transition. Transnational Institute (2024), <https://www.tni.org/en/publication/the-raw-materials-rush>.
- 5 Bettache K, *The crisis we are not naming: The psychology of capitalism*. *British Journal of Social Psychology*. 65 no 1 (2026). <https://doi.org/10.1111/bjso.70044>
- 6 IPES Food. 'Who's Tipping the Scales? The Growing Influence of Corporations on the Governance of Food Systems, and How to Counter It'. 2023. <https://ipes-food.org/report/whos-tipping-the-scales/>.
- 7 Konstantin F. Pilz, Yusuf Mahmood, and Lennart Heim, *AI's Power Requirements Under Exponential Growth: Extrapolating AI Data Center Power Demand and Assessing Its Potential Impact on U.S. Competitiveness* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2025). https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3572-1.html
- 8 Tronto Joan C., *Caring Democracy: Markets, Equality, and Justice* (New York University Press, 2013).
- 9 Jackson Tim, *The Care Economy*. Polity Press, 2025.
- 10 Daly Herman E., *From Uneconomic Growth to a Steady-State Economy*, *Advances in Ecological Economics*. Edward Elgar Publishing, 2014.
- 11 Wilkinson Richard and Pickett Kate, *The Inner Level: How More Equal Societies Reduce Stress, Restore Sanity, and Improve Everyone's Wellbeing*. Penguin Books, 2018
- 12 De Schutter Olivier, *The Roadmap for Eradicating Poverty Beyond Growth* (Geneva: United Nations Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights, 2026) <https://www.neep-poverty.org/wp-content/uploads/2026/06/The-Roadmap-for-Eradicating-Poverty-Beyond-Growth.pdf>
- 13 <https://www.thesufficiencylab.org/blog/sufficiency-where-philosophy-meets-science/>
- 14 De Schutter Olivier, *The Roadmap for Eradicating Poverty Beyond Growth* (Geneva: United Nations Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights, 2026) <https://www.neep-poverty.org/wp-content/uploads/2026/06/The-Roadmap-for-Eradicating-Poverty-Beyond-Growth.pdf>
- 15 Kubiszewski Ida, Costanza Robert, Eastoe Joseph, Lu Tianchi, Mulder Kenneth, Patteson Hernandez Grover, Benczúr Péter, and Dixon-Declève Sandrine, "Building Consensus on Societal Wellbeing: A Semantic Synthesis of Indicators to Move beyond GDP," *Ecological Indicators* 178 (2025): 114076.
- 16 <https://www.oecd.org/en/data/tools/well-being-data-monitor/better-life-index.html>

- 17 Občinné myšlení vnímá lidi primárně jako talentované a dobře smýšlející, jako součást komunity, místa a sdílené historie. Lidé jsou občany, sousedy a kolegy — nikoli pouhými spotřebiteli na trhu nebo „klienty“ sociálního státu. Nicméně občiny představují víc než jen pohled či teorie — jsou praxí. Proto často mluvíme o „občinnosti“ jako o činnosti. Lidé se sdružují v občanských kolektivech, družstvech nebo sousedských skupinách. Ty posilují sociální soudržnost; občinné se odehrává kolektivně, ale zároveň tuto kolektivnost dále vytváří. Viz také David Bollier, *Think Like a Commoner: A Short Introduction to the Life of the Commons*, 2nd ed. Gabriola Island, BC: New Society Publishers, 2025.
- 18 Pappa, Androniki. "Public-Civic Partnership." RE-DWELL Vocabulary. Created November 8, 2023. Updated October 23, 2024. <https://www.re-dwell.eu/concept-definition/56>.
- 19 Buurtrechten, Amsterdam. Accessed July 2026. <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/meedoen/democratisering/buurtrechten/>
- 20 Heron Kai, Milburn Keir, and Russell Bertie, *Radical Abundance: How to Win a Green Democratic Future*, Pluto Press, 2025..
- 21 Kishimoto Satoko, Steinfort Lavinia, and Petitjean Olivier, eds., *The Future Is Public: Towards Democratic Ownership of Public Services* (Amsterdam: Transnational Institute, 2020)
- 22 Sarah McKinley and Neil McInroy, "Action Guide for Advancing Community Wealth Building in the United States" (The Democracy Collaborative, 2023), <https://democracycollaborative.org/publications/community-wealth-building-action-guide>
- 23 CLES, Community Wealth Building, 2026, <https://cles.org.uk/expertise/community-wealth-building/https://cles.org.uk/expertise/community-wealth-building/>
- 24 James MacDonald-Nelson, Claudia Chwalisz, Ieva Česnulaitytė, and Lucy Reid, *Six Ways to Democratise City Planning: Enabling Thriving and Healthy Cities* (DemocracyNext, 2024), <https://www.demnext.org/uploads/Six-ways-to-democratise-city-planning-Enabling-thriving-and-healthy-cities.pdf>
- 25 Claudia Chwalisz, *Eight Ways to Institutionalise Deliberative Democracy*, OECD Public Governance Policy Papers, No. 12 (Paris: OECD Publishing, 2021), <https://doi.org/10.1787/4fcf1da5-en>.
- 26 IEA. 'Greenhouse Gas Emissions from Energy Data Explorer'. 2025. Accessed July 2026. <https://www.iea.org/data-and-statistics/data-tools/greenhouse-gas-emissions-from-energy-data-explorer>.
- 27 Bell, Shannon Elizabeth, Cara Daggett, and Christine Labuski. 'Toward Feminist Energy Systems: Why Adding Women and Solar Panels Is Not Enough'. *Energy Research & Social Science* 68 (2020): <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101557>.
- 28 Mateer, Jennifer, Simon Springer, Martin Locret-Collet, and Maleea Acker, eds. *Energies beyond the State: Anarchist Political Ecology and the Liberation of Nature*. Rowman & Littlefield, 2022.
- 29 WHO. 'Tracking SDG7 Report: The Energy Progress Report'. 2025. <https://www.who.int/publications/m/item/2025-tracking-sdg7-report>.
- 30 Widuto, Agnieszka. *Energy Poverty in the EU*. EPRS European Parliamentary Research Service, 2023.. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf).

- 31 WBouzarovski, Stefan, Sergio Tirado Herrero, Saska Petrova, Jan Frankowski, Roman Ma-toušek, and Tomas Maltby. 'Multiple Transformations: Theorizing Energy Vulnerability as a Socio-Spatial Phenomenon'. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 99, no. 1 (2017): 20–41. <https://doi.org/10.1080/04353684.2016.1276733>.
- 32 Großmann, Katrin, and Antje Kahlheber. 'Energy Poverty in an Intersectional Perspective: On Multiple Deprivation, Discriminatory Systems, and the Effects of Policies'. In *Energy Poverty and Vulnerability*. Routledge, 2017.
- 33 Sahakian, Marlyne, Tina Fawcett, and Sarah Darby. 'Energy Sufficiency in Buildings and Cities: Current Research, Future Directions'. *Buildings and Cities* 5, no. 1 (2024): 692–703. <https://doi.org/10.5334/bc.519>.
- 34 Paz, Janine. 'Energy Contracts Renegotiation between Honduras and Its Generators'. Consortium Legal, 2023. <https://consortiumlegal.com/en/2023/01/11/energy-contracts-renegotiation-between-honduras-and-its-generators/>.
- 35 Kishimoto, Satoko, and Olivier Petitjean, eds. *Reclaiming Public Services: How Cities and Citizens Are Turning Back Privatisation*. Transnational Institute (TNI), 2017. <https://www.tni.org/en/publication/reclaiming-public-services>.
- 36 we own it. 'Bring Energy Into Public Ownership'. Accessed July 2026. <https://weownit.org.uk/public-ownership/energy>.
- 37 Local Government Association. 'Percentage of Households in Fuel Poverty (LIHC) in Manchester'. 2018. Accessed July 2026. https://lginform.local.gov.uk/reports/lgastandard?-mod-area=E08000003&mod-group=AllSingleTierAndCountyLaInCountry_England&mod-metric=2131&mod-type=namedComparisonGroup.
- 38 Manchester City Council. 'Funding and support for energy improvements'. Accessed July 2026. <https://www.manchester.gov.uk/homes-and-property/energy-efficiency/get-support-for-your-energy-improvements>.
- 39 Wise, Freya, Aaron Gillich, and Pippa Palmer. 'Retrofit Information Challenges and Potential Solutions: Perspectives of Households, Retrofit Professionals and Local Policy Makers in the United Kingdom'. *Energy Research & Social Science* 119 (2025): 103866. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103866>.
- 40 Carbon Co-op. Accessed July 14, 2026. <https://carbon.coop/>.
- 41 EWS Elektrizitätswerke Schöna. Accessed July 2026. <https://www.ews-schoenau.de/>.
- 42 Viz také obec Wolfhagen (Německo) jako příklad municipalizace vedené veřejnou správou: <https://publicfutures.org/>.
- 43 REScoop. Accessed July 2026. <https://www.rescoop.eu/>.
- 44 Barlow, Nathan, Livia Regen, Noémie Cadiou, et al., eds. *Degrowth and Strategy: How to Bring about Social-Ecological Transformation*. 1st edn. MayFly Books, 2022.
- 45 Holm, Andrej, Georgia Alexandri, and Matthias Bernt, eds. *Housing Policy under the Conditions of Financialisation*. Sciences Po Urban School, 2023. <https://www.sciencespo.fr/ecole-urbaine/sites/sciencespo.fr/ecole-urbaine/files/Rapporthousinghopofin.pdf>.
- 46 Council of the EU and European Council. 'The EU's Housing Crisis'. Accessed July 14, 2026. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/housing-crisis/>.

- 47 Poggio, Teresio, and Christine Whitehead. 'Social Housing in Europe: Legacies, New Trends and the Crisis'. *Critical Housing Analysis* 4, no. 1 (2017): 1–10. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.13060/23362839.2017.3.1.319>.
- 48 Waldron, Richard. 'Generation Rent and Housing Precarity in "Post Crisis" Ireland'. *Housing Studies* 38, no. 2 (2023): 181–205. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.1879998>.
- 49 Barlow, Nathan, Livia Regen, Noémie Cadiou, et al., eds. *Degrowth and Strategy: How to Bring about Social-Ecological Transformation*.
- 50 European Environment Agency. 'From Data to Decisions: Material Footprints in European Policy Making'. 2024. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/material-footprints-in-european-policy-making>.
- 51 Barlow, Nathan, Livia Regen, Noémie Cadiou, et al., eds. *Degrowth and Strategy: How to Bring about Social-Ecological Transformation*.
- 52 Savini, Federico, António Ferreira, and Kim von Schönfeld. *Post-Growth Planning: Cities beyond the Market Economy*. Routledge, 2022.
- 53 Další příklady osvědčené praxe propojující bydlení a energetiku viz <https://prefigure.eu/prototypes-of-change>.
- 54 Cooperative Housing International. 'Austrian Federation of Limited-Profit Housing Associations (GBV)'. Accessed July 14, 2026. <https://www.housinginternational.coop/members/osterreichischer-verband-gemeinnutziger-bauvereinigungen-revisionsverband-austrian-federation/?cn-reloaded=1>
- 55 City of Vienna. 'Legal Framework Conditions: Limited-Profit Housing Act'. <https://social-housing.wien/policy/legal-framework-conditions>.
- 56 Federal Ministry Labour, Social Affairs, Health, Care and Consumer Protection Republic of Austria. 'WOHNSCHIRM: For Safe Living Conditions'. Accessed July 2026. <https://wohnschirm.at/en/>.
- 57 'CATU: Community Action Tenants Union Ireland'. Accessed July 2026. <https://catuireland.org/>.
- 58 Deutsche Wohnen & Co Enteignen. Accessed July 2026. <https://dwenteignen.de/en>.
- 59 Feola, Giuseppe. 'Postgrowth Food Systems: Critique, Visions, Pathways'. *Degrowth Journal* Volume 3 (2025). <https://www.degrowthjournal.org/publications/2025-01-27-postgrowth-food-systems-critique-visions-pathways/>.
- 60 Ambikapathi, Ramya, Kate R. Schneider, Benjamin Davis, Mario Herrero, Paul Winters, and Jessica C. Fanzo. 'Global Food Systems Transitions Have Enabled Affordable Diets but Had Less Favourable Outcomes for Nutrition, Environmental Health, Inclusion and Equity'. *Nature Food* 3, no. 9 (2022): 764–79. <https://doi.org/10.1038/s43016-022-00588-7>.
- 61 IPES Food. 'Who's Tipping the Scales? The Growing Influence of Corporations on the Governance of Food Systems, and How to Counter It'. 2023. <https://ipes-food.org/report/whos-tipping-the-scales/>.
- 62 Shiva, Vandana. *Who Really Feeds the World?: The Failures of Agribusiness and the Promise of Agroecology*. Zed Books, 2016.

- 63 Campbell, Bruce M., Douglas J. Beare, Elena M. Bennett, et al. Agriculture Production as a Major Driver of the Earth System Exceeding Planetary Boundaries. (2017). <https://doi.org/10.5751/es-09595-220408>.
- 64 Viz poznámku 63.
- 65 Andreola, Mattia, Francesca Forno, and Michela Giovannini. 'Tracing Democratic Innovations: A Longitudinal Perspective on a Food Policy Council'. Environment and Planning C: Politics and Space 44, no. 2 (2026): 213–35. <https://doi.org/10.1177/23996544251369249>.
- 66 MUFPP. 'Milan Urban Food Policy Pact'. Accessed July 2026. <https://www.milanurbanfood-policypact.org/>.
- 67 Voeding Verbindt: Een Voedselstrategie Voor Leuven. Leuven 2030, n.d. https://assets.rikolto.org/paragraph/attachments/leuvense-voedselstrategie_voeding-verbindt.pdf.
- 68 Leuven 2030. 'FEAST: Gezonde En Duurzame Voeding Voor Kwetsbare Doelgroepen'. <https://www.leuven2030.be/doorbraakproject/feast-gezonde-en-duurzame-voeding-voor-kwetsbare-doelgroepen>.
- 69 'Pluk! Groenten van West Twee Biologische Zelfoogsttuinen in Amsterdam Nieuw-West'. Accessed July 2026. <https://plukcsa.nl/>.
- 70 Viz například německou (<https://www.solidarische-landwirtschaft.org/startseite/>) a nizozemskou (<https://www.csanetwerk.nl/>) síť..
- 71 Agroecology Europe. 'Principles of Agroecology'. Accessed July 2026. <https://www.agroecology-europe.org/our-approach/principles/>.
- 72 Viz například: Barcelona <https://www.barcelona.cat/alimentaciosostenible/en/programs-and-initiatives/public-food-procurement-guidelines> <https://www.barcelona.cat/alimentaciosostenible/en/programs-and-initiatives/public-food-procurement-guidelines> a Milán <https://www.milanurbanfoodpolicypact.org/resources/city-school-meals-case-studymilan/>
- 73 C40 Cities. 'How Cities Can Use Procurement to Shift towards Healthy, Sustainable Diets', 2023. https://www.c40knowledgehub.org/s/article/How-cities-can-use-procurement-to-shift-towards-sustainable-food-consumption?language=en_US.
- 74 Barlow, Nathan, Livia Regen, Noémie Cadiou, et al., eds. Degrowth and Strategy: How to Bring about Social-Ecological Transformation.
- 75 European Environmental Bureau and WECF. Why the European Green Deal Needs Ecofeminism. 2021. https://eeb.org/en_gb/library/why-the-european-green-deal-needs-ecofeminism/.
- 76 Nieuwenhuijsen, Mark, Audrey de Nazelle, Marta Cirach Pradas, et al. 'The Superblock Model: A Review of an Innovative Urban Model for Sustainability, Liveability, Health and Well-Being'. Environmental Research (2024): <https://doi.org/10.1016/j.envres.2024.118550>. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2024.118550>.
- 77 Oscilowicz, Emilia, Lisa Hannuschke, Isabelle García-Lamarca, Amalia Calderón-Angelich, and James J. T. Connolly. Climate Justice and the Built Environment in Europe. Carbon Neutral Cities Alliance (CNCA) Barcelona Lab for Urban Environmental Justice and Sustainability (BCNUEJ), 2026. <https://www.bcnuej.org/wp-content/uploads/2026/04/CUBE-report-BCNUEJ-corregido-02-Final.pdf>.

- 78 Gemeente Utrecht. 'Our Vision for Utrecht in 2040'. <https://healthyurbanliving.utrecht.nl/our-vision-for-utrecht-in-2040>.
- 79 Tallinn Mobility Administration. 'Public Transport Tallinn'. <https://www.tallinn.ee/en/mobility/public-transport>.
- 80 Kębłowski, Wojciech. 'Degrowth Is Coming to Town: What Can It Learn from Critical Perspectives on Urban Transport?' *Urban Studies* 60, no. 7 (2023): 1249–65. <https://doi.org/10.1177/00420980221149825>.
- 81 Morozov, E. (2022) Critique of techno-feudal reason, *New Left Review*, 133, pp. 89–126.
- 82 Soumik Sarkar. Platform Capitalism and the Gig Economy: Surplus Value Extraction in the Age of Algorithmic Labor. *Socialism and Democracy*, 39:1-2, (2025): 227-249. <https://doi.org/10.1080/08854300.2025.2520478>
- 83 Bonn Juego, Tereza Østbø Kuldova, and Gerard Rinse Oosterwijk, Algorithms by and for the Workers: Towards a Fair, Democratic and Humane Digitalisation of the Workplace (Brussels: Foundation for European Progressive Studies, 2024), studies, 2024), <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2024/01/PS-Algorithms-by-and-for-the-workers.pdf>.
- 84 Lynch, C. R. Contesting digital futures: Urban politics, alternative economies, and the movement for technological sovereignty in Barcelona. *City*, 23(2). (2019):82–196.
- 85 Berlinguer, M. "Digital commons as new infrastructure: A new generation of public policy for digital transformation. *Umanistica Digitale*, 11(5). (2021): 5-25. <https://doi.org/10.6092/issn.2532-8816/13695>
- 86 Podrobnější popisy a příklady těchto politik viz tamtéž, a také: Desk studie Democratische Technologie, Commons Network, 2025. <https://www.commonsnetwork.org/wp-content/uploads/2026/01/En-deskstudie-voor-democratische-technologie.pdf>



**Co-funded by
the European Union**

Tato publikace vznikla s finanční podporou Evropské unie. Vyjádřené názory a stanoviska jsou výhradně názory autorů a nemusí nutně odrážet názory Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Evropská unie ani EACEA za ně nenesou odpovědnost.

Licence CC BY 4.0

Města za hranicemi růstu

Vzhledem k tomu, že města po celém světě čelí stále propastnějším nerovnostem a ekologickému kolapsu, je nejvyšší čas zmapovat jiné možné cesty.

Právě ve městech je změna nejpotřebnější a zároveň může mít největší dopad: žije v nich většina lidí, bezprostředně se v nich odehrávají dopady ekonomické činnosti na životy obyvatelstva a postupy zavedené v jednom městě lze rozšířit i do dalších. Díky tomu jsou města ideálním místem pro budování odvážné, systémové transformace směřující k ekonomice založené na dostatku a péči, jejíž jádrem je demokracie.

Tato příručka nabízí konkrétní příklady, strategické cesty a politická doporučení v pěti oblastech základních společenských potřeb: energetika, bydlení, potraviny, mobilita a digitální technologie. Pro tvůrce politik, odborníky z praxe, výzkumníky a všechny, kdo se podílejí na proměně měst, nabízí inspiraci i praktická vodítka pro budování měst, v nichž mohou lidé i planeta prosperovat v planetárních mezích.